

Till Sverige med gymnasiesvenskan

En enkätstudie av finska studenters upplevelse av språklig anpassning i Sverige

Avhandling pro gradu

Marjo Elina Nikkanen

Nordiska språk, svenska som andra inhemska språk

Finska, finskugriska och nordiska institutionen

Helsingfors universitet

Hösten 2017

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos	
Tekijä – Författare – Author Marjo Elina Nikkanen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Till Sverige med gymnasiesvenskan. En enkätstudie av finska studenters upplevelse av språklig anpassning i Sverige.			
Oppiaine – Läroämne – Subject Pohjoismaiset kielet, ruotsi toisena kotimaisena kielenä			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year Lokakuu 2017	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 68 sivua + liitteet (5 sivua)
<p>Tiivistelmä – Referat – Abstract</p> <p>Tutkielmassani tarkastelen, kuinka Ruotsiin muuttaneet suomalaisopiskelijat kokevat sopeutuneensa ruotsinkieliseen ympäristöön. Tarkoitukseni on selvittää, mitä kieliä he Ruotsissa puhuvat ja millaisia kielellisiä vaikeuksia heillä Ruotsissa on. Lisäksi tarkastelen, kokevatko he saaneensa lukion ruotsin opetuksesta riittävät kielelliset valmiudet pärjätäkseen Ruotsissa. Teoriaosiossa käsittelen Ruotsin ja Suomen välistä muuttoliikettä, suomenruotsin ja ruotsinruotsin välisiä eroja sekä ruotsin opetusta suomalaisessa koulujärjestelmässä.</p> <p>Tutkimukseni perustuu kyselylomakevastauksiin, jotka keräsin maaliskuun 2017 aikana. Kyselylomakkeen koostui sekä avoimista että suljetuista kysymyksistä, joten myös analyysini on sekä määrällinen että laadullinen. Esittelen tuloksia diagrammeihin ja esimerkein. Kyselyyni vastasi 109 Ruotsiin muuttanutta suomalaisopiskelijaa, joiden kaikkien äidinkieli on suomi.</p> <p>Analyysini osoittaa, että eniten kielellisiä ongelmia Ruotsiin muuttaneille suomalaisopiskelijoille tuottaa puhuttu kieli. Ruotsissa puhuttavaa ruotsia on monien mielestä vaikea ymmärtää, sillä se poikkeaa suomenruotsista erityisesti ääntämyksellisesti. Lisäksi eri murteiden ja puhekielisten ilmaisujen ymmärtämistä pidetään hankalana. Myös puheen tuottaminen on monien mielestä vaikeaa, ja he kertovat, että osaavat keskustella abstrakteista asioista ruotsiksi, mutta arkikieleen kuuluvat ilmaisut ovat heille vieraita. Tekstinymmärtäminen ja kielioppi eivät sen sijaan tuota vaikeuksia.</p> <p>Suurin osa vastaajista käyttää ruotsin kieltä hoitaessaan virallisia asioita, mutta vapaa-ajalla käytetään paljon myös englantia ja suomea. Vastauksista käy ilmi, että ruotsia haluttaisi puhua enemmän myös vapaa-ajalla, mutta ruotsalaiseen tutustuminen koetaan vaikeaksi. Monet myös kokevat, etteivät saa tarpeeksi tilaisuuksia harjoitella ruotsin puhumista, sillä ruotsalaiset vaihtavat keskustelukielen herkästi englanniksi. Ne vastaajat, jotka ovat saaneet ruotsalaisia ystäviä, kokevat, että se on helpottanut heidän sopeutumistaan ja parantanut heidän kielitaitoaan.</p> <p>Suurin osa kyselyyni vastanneista henkilöistä kokee, ettei lukion ruotsin opetus antanut heille riittäviä valmiuksia pärjätä Ruotsissa. Kuullun ymmärtämistä ja puheen tuottamista olisi heidän mielestään pitänyt harjoitella tunneilla enemmän, kun taas kielioppia opeteltiin monen mielestä liikaa muiden kielen osa-alueiden kustannuksella. Monet kuitenkin kokevat, että lukion ruotsin opetus antoi hyvän pohjan myöhemmälle oppimiselle.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords ruotsi toisena kielenä, ruotsin opetus, suullinen kielitaito, kyselylomaketutkimus			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Keskustakampanin kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Innehållsförteckning

1 INLEDNING.....	1
1.1 Syfte och forskningsfrågor	2
1.2 Hypotes	4
1.3 Central terminologi	5
1.4 Disposition	6
2 TEORI OCH TIDIGARE FORSKNING.....	7
2.1 Migrationen mellan Sverige och Finland	7
2.2 Svenska som andraspråk i korthet.....	9
2.2.1 Svenskundervisning i finska gymnasiet	12
2.3 Skillnader mellan finlandssvenska och sverigesvenska.....	14
2.3.1 Skillnader i uttal.....	15
2.3.2 Finlandismer	16
2.4 Tidigare forskning inom ämnet.....	17
3 MATERIAL OCH METOD	19
3.1 Material	19
3.2 Metod	20
3.3 Validitet.....	21
4 ANALYS OCH RESULTAT.....	23
4.1 Informanter.....	23
4.2 Anpassning till Sverige ur en språklig synvinkel.....	24
4.2.1 Valet av språket under första tiden i Sverige	25
4.2.2 Informanternas subjektiva upplevelser om anpassning ur en språklig synvinkel.....	28
4.2.3 Faktorer, som påverkade anpassning ur en språklig synvinkel.....	31

4.3 Språkliga svårigheter.....	37
4.3.1 Att förstå och att producera tal.....	38
4.3.2 Att förstå och att producera skrift.....	42
4.3.3 Grammatik	43
4.3.4 Vokabulär.....	44
4.3.5 Sociala sammanhang	45
4.3.6 Studierelaterade svårigheter.....	47
4.4 Gymnasiesvenskans tillräcklighet i Sverige.....	50
4.4.1 Räckte gymnasiesvenskan till i Sverige?	50
4.4.2 Delområden av språket som inlärdes tillräckligt i gymnasiet	53
4.4.3 Delområden av språket som inte inlärdes tillräckligt i gymnasiet ..	56
5 SAMMANFATTANDE SLUTDISCUSSION	61
Källförteckning	65
Bilaga 1: Enkäten	69

1 INLEDNING

Unga finländare, som har flyttat till Sverige för att studera eller arbeta, har varit i rubrikerna under den senaste tiden. *"Antalet finländska läkarstudenter har ökat med nästan 1000 procent i Sverige"* rubricerade Sisuradio sin nyhetsartikel i september 2016. I februari 2017 skrev Svenska Yle om samma tema med rubriken *"Lärarstuderande blickar västerut"*. Det har alltid funnits migration mellan Sverige och Finland, men under de senaste åren har antalet just högskolestuderande med finländsk bakgrund i Sverige varit högre än förut (SCB 2016). Det finns många orsaker till företeelsen. Konkurrensen om studieplatser i Finland är hård och inträdesproven är krävande, medan det i Sverige inte finns några urvalsprov. Dessutom finns det sådana utbildningslinjer i svenska högskolor som inte finns i Finland.

För att kunna agera i ett samhälle, måste man kunna kommunicera på åtminstone ett av de språken som talas i samhället. Svenska är det andra inhemska språket i Finland, och därför studerar alla finska elever svenska i skolan. Svenskundervisningen i Finland syftar dock inte bara till att man ska kunna agera i den finlandssvenska miljön utan också i nordiska sammanhang (Utbildningsstyrelse 2015: 100).

I min avhandling kommer jag att undersöka hur finnar, som flyttar till Sverige för att studera, upplever sin anpassning till det svenskspråkiga samhället ur en språklig synvinkel. Med en enkätundersökning kommer jag att ta reda på hurdana språkliga svårigheter de har haft under sin första tid i Sverige, och hur de anser att gymnasiets svenskundervisning förberedde dem för livet i den svenskspråkiga miljön.

Jag har en personlig anknytning till ämnet. När jag bodde i Uppsala under åren 2009 - 2010, märkte jag att de flesta finnar där umgicks med andra finländare, och situationerna där man behövde använda svenska var svåra för många. Dessutom var det vanligt hos dem att prata engelska med svenskar, fast man hade studerat svenska i många år i skolan i Finland.

Jag anser att det är viktigt att forska i ämnet på grund av det stora antalet studerande som flyttar från Finland till Sverige varje år. Dessutom är det viktigt att få veta om skolans språkundervisning motsvarar dagens globala värld med växande internationell mobilitet. Tidigare forskning har ofta haft fokus på *sverigefinnar*, deras anpassning och levnadsförhållanden, men efter vad jag vet finns det inte sådan forskning som har fokus på finländska studerande i Sverige, och som granskar företeelsen ur språkets synvinkel.

1.1 Syfte och forskningsfrågor

Syftet i min undersökning är att kartlägga de språkliga erfarenheter och möjliga svårigheter som de finskspråkiga studerande upplevt i Sverige under sin första tid i det svenskspråkiga samhället. Dessutom granskar jag om de anser att svenskundervisningen i gymnasiet i Finland har gett dem tillräckliga beredskaper att klara sig i en svenskspråkig miljö.

Min undersökning består av en enkät och en analys av svaren som finnar, som har flyttat till Sverige för att studera, anger på enkäten. Mina forskningsfrågor är följande:

1. Hur upplevde de finska studerande sina första tid i Sverige ur en språklig synvinkel?
2. Hurdana språkliga svårigheter hade de finska studerande under sin första tid i Sverige?
3. Anser finska studerande i Sverige att svenskan som de läste i gymnasiet i Finland gav dem beredskaper att klara sig i det svenskspråkiga samhället?

Den första frågan handlar om informanternas subjektiva upplevelser om hur de anpassade sig till Sverige ur en språklig synvinkel. Meningen med frågan är att få veta vilka språk de använde efter att de hade flyttat till Sverige, vad som

upplevdes som lätt eller som svårt i en svenskspråkig miljö och vilka faktorer som påverkade deras anpassning ur en språklig synvinkel antingen på ett positivt eller ett negativt sätt. Med den språkvetenskapliga termen *språklig anpassning* menas ofta att man förändrar sitt sätt att kommunicera både verbalt och icke-verbalt för att närma eller fjärma sitt eget beteende till eller från samtalspartners beteende (Einarsson 2009: 43), men i min avhandling menar jag med *anpassning ur en språklig synvinkel* snarare det hur informanter anpassar sig till det svenska samhället språkligt. Fokusen ligger på om de överhuvudtaget pratar svenska eller något annat språk, om de får svenska kontakter och hur det känns för dem att vara i en svenskspråkig miljö.

Med hjälp av den andra frågan går jag djupare in i de språkliga svårigheter som informanterna har haft under sina första tid i Sverige. *Första tid* är i det här fallet minst ett halvt och högst ett helt år. Informanterna förutsatts ha varit minst ett halvt år i Sverige och i enkäten begränsade jag tidsperioden, som informanterna skall tänka på när de svarar på frågorna, till högst ett år.

Den tredje frågan har jag med eftersom alla mina informanter har finska som modersmål och de har lärt sig svenska först och främst i skolan. Enligt den gällande läroplanen för gymnasiet är målet för undervisningen i svenska som andraspråk bland annat att studeranden kan ”*utveckla sin förmåga att använda och agera på svenska i en kulturellt mångskiftande värld i nationella, nordiska, europeiska och globala sammanhang där det är möjligt att använda svenska*” samt att ”*på ett kreativt sätt våga använda svenska i studierna, arbete och under fritiden*”. Dessutom sägs det i läroplanen att ”*Undervisningen ska stärka de studerandes vilja och förmåga att agera i svenskspråkiga miljöer både i Finland och i Sverige [...]*”. (Utbildningsstyrelsen 2015: 100-101). Därför anser jag att det är motiverat att granska om finska studenter i Sverige upplever att gymnasiets svenskundervisning har gett dem beredskaper att klara sig i Sverige.

Jag har begränsat frågan just till gymnasiets svenskundervisning så att det skulle vara lättare för informanterna att svara på frågan. Orsaken till att jag valde just gymnasiet är att en stor del av dem som studerar i en högskola antagligen har gått i gymnasium och det är säkert lättare att komma ihåg gymnasiets

svenskundervisning än till exempel grundskolans. Dessutom kan informanternas utbildningsbakgrund variera och en del av dem har möjligen gått i någon annan läroanstalt utöver gymnasiet (såsom i en yrkehögsskola) innan de flyttade till Sverige. Därför anser jag att det är bättre att begränsa frågan tydligt i stället för att prata till exempel om *skolans* språkundervisning.

1.2 Hypotes

Min hypotes är att det uppstår vissa problem särskilt i muntlig kommunikation, eftersom svenskan som undervisas i finska skolor skiljer sig från svenskan som talas i Sverige, särskilt i uttal och prosodi (se avsnitt 3.3), och de flesta svensklärare i Finland har ett finlandssvenskt uttal (Green-Vänttinen, Korkman & Lehti-Eklund 2010: 64). Projektet Svenska i toppen, som bedrevs 2010, visade också att gymnasister själv anser att de lär sig svenska bäst genom att tala svenska, men att det enligt dem inte finns tillräckligt med muntliga övningar i gymnasiets svenskundervisning. Många tyckte att de inte vågade tala svenska utan bytte lätt språket till engelska. (ibid: 60, 62.)

Därtill har Nationella centret för utbildningsutvärdering tillsammans med Utbildningsstyrelsen utrett hurdan språkundervisningssituationen i grundskolan var 2013, och de märkte bland annat att läromaterialet var ensidigt och traditionellt samt att det inte fanns tillräckligt med autentiska situationer att använda målspråket (dvs. språket som man höll på att lära sig) (Hildén & Härmälä 2015: 3). Också gymnasister som deltog i Svenska i toppen ansåg att man borde använda mera varierande och mera autentiska läromaterial i svenskundervisningen (Green-Vänttinen et al. 2010: 58-59). Enligt Riitta Pyykkö är autenticitet väsentligt med tanke på lärandet och hon anser att för att lära sig måste inläraren komma i kontakt med målkulturens verklighet, vilket sker bäst med hjälp av människor som har målspråket som modersmål. (Pyykkö 2014: 200-201.) Jag antar att om man inte har kunnat öva sitt språk i autentiska situationer kan det vara svårt att anpassa sig i ett samhälle där språket talas.

1.3 Central terminologi

Enligt Mikael Reuter (2015: 197-198) syftar adjektiv- och substantivparet *finländsk - finländare* till en person, som kommer från Finland oavsett personens modersmål, medan *finsk – finne* hänvisar till en finländare som har finska som modersmål. I min avhandling använder jag samma definitioner som Reuter. Lika väl är *en svensk* här en person som kommer från Sverige och har svenska som huvudspråk.

Ytterligare är det viktigt att göra distinktion mellan *finlandssvenskar* och *sverigefinnar*. Enligt webbsidan *Sveriges nationella minoriteter och minoritetsspråk* är en sverigefinne en person som bor i Sverige och har finländska rötter. Det spelar ingen roll om personen kan eller inte kan finska, utan det avgörande är huruvida hen själv bekänner sig till gruppen eller inte. De flesta som känner sig vara sverigefinnar är född i Finland eller har minst en förälder (eller en far-/morförälder) som är född i Finland. (Minoritet.se.) Däremot är en finlandssvensk en finländare som har svenska som modersmål (Reuter 2015: 198).

När jag hänvisar särskilt till den svenska som talas i Sverige, använder jag begreppet *sverigesvenska* (jmf *finlandssvenska*). Det finns också andra möjligheter att hänvisa till svenskan i Sverige, till exempel *rikssvenska*, men med det syftar man oftast till det svenska standardsspråket, medan *sverigesvenska* används mer allmänt (Reuter 2015: 14). Jag anser termen *sverigesvenska* mest neutralt och dessutom ser man då genast att det är just skillnaden mellan svenskan i Sverige och svenskan i Finland som jag vill lyfta fram.

Termen *sverigesvenska* kan innehålla också dialekter och slang, fast jag i avhandlingen kommer att nämna om det särskilt är fråga om endera. *Dialekter* är regionala varianter av språket, och avvikelser från standardspråket kan förekomma i alla språkets nivåer: i uttal, vokabulär, grammatik och syntax. Lekmän använder begreppet dock främst för att beskriva skillnader i uttal.

(Norrby & Håkansson 2007: 227.) Begreppet *slang* däremot syftar till ord, som avviker från standardspråket och som inte anses höra till vårdat språk. Slangord kan även ha olika konnotationer, vara känsloladdade eller humoristiska. (Kotsinas 2003: 7, 15.)

1.4 Disposition

I kapitel 2 diskuterar jag allmänt migrationen mellan Sverige och Finland samt de orsaker som kan få en finländare att välja en svensk högskola. Vidare tar jag upp det viktiga om andraspråksinläring och presenterar svenskundervisning i finska skolor. De viktigaste skillnaderna mellan finlandssvenska och sverigesvenska redogörs därefter. I kapitel 3 presenterar jag mitt forskningsmaterial, materialinsamlingsprocessen och de metoder som jag använder när jag analyserar materialet. Efter det kommer själva analysen i kapitel 4 och resultatet sammanfattas och diskuteras i kapitel 5.

2 TEORI OCH TIDIGARE FORSKNING

I detta kapitel diskuterar jag först migrationen mellan Sverige och Finland samt de faktorer som kan få en finsk student att välja en svensk högskola (2.1). Efter det berättar jag om svenskundervisningen i Finland, presenterar valda delar ur gymnasiets gällande läroplan och hänvisar också till den Europeiska referensramen för språk (CEFR) (2.2). Närmare granskar jag vad som sägs i dem om de beredskaper som man antas ha nått efter att ha läst A- eller B1-svenskan i gymnasiet. Jag kommer också att förklara kort vad skillnaden är mellan de två lärokurserna. Dessutom redogör jag de viktigaste skillnaderna mellan finlandssvenska och sverigesvenska (2.3). Till sist tar jag upp tidigare forskning som jag anser relevant för min avhandling (2.4).

2.1 Migrationen mellan Sverige och Finland

Människor med finländsk bakgrund har förekommit i svenska källor redan från 1300-talet (Korkiasaari 2003). Fast Finland och Sverige separerades 1809 var antalet människor som flyttade till Sverige omfattande också efter det. Det fanns politiska flyktingar och krigsbarn men framför allt flyttade man för att arbeta. (Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 19-26.) År 1954 fattades det ett beslut om en gemensam nordisk arbetsmarknad, vilket betydde att nordiska medborgare inte längre behövde ett visum eller ett pass vid resa, vistelse eller bosättning i ett annat nordiskt land. En massiv arbetskraftsinvandring från Finland till Sverige ägde rum i slutet av 1960-talet, när hundratusentals finländare lämnade sitt hemland för att jobba i grannlandet. I Sverige fanns det massor av arbetsplatser inom industri och lönerna var signifikant bättre än i Finland. (Borg 2016: 15; Alakoski 2016: 39-40.)

En annan viktig orsak till utflyttningen till grannlandet har varit utbildning. Uppsala universitet grundades år 1477, medan det första universitetet i Finland, Kungliga Akademien i Åbo som nuförtiden heter Helsingfors universitet,

grundades över 160 år senare, år 1640 (UU; HU 2017). Ville man studera vid ett universitet före det, var det lättast att åka till Sverige. Enligt Uppsala universitets matrikel studerade 135 finländare där i början av 1600-talet. (Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 109-110.) Ännu idag flyttar unga finländare till Sverige för att studera, och under de senaste åren har antalet högskolestuderande med finländsk bakgrund varit högre än förut. Under läsåret 2011-2012 var antalet finländska nybörjare enligt Statistiska centralbyrån 825, och under läsåret 2015-16 hade det ökat till 1009 (SCB 2016).

När man bestämmer sig att lämna hemlandet, kan det vara lätt att välja Sverige istället för något annat land, inte bara på grund av att det finns nära, utan också eftersom det finns likheter mellan de finska och svenska samhällena. Ändå till 1809 var Finland en del av Sverige. Finland och Sverige har en lång gemensam historia, vilket fortfarande syns i dagens samhällen. Båda samhällena baserar sig på den nordiska välfärdsmodellen, och det finns likheter i lagstiftning och vardag. Finländare och svenskar har huvudsakligen likadana värderingar gällande frågor om arbetsliv, familj och jämställdhet. (Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 135.)

Språkfrågor kan också spela en roll på när man bestämmer sig att flytta till grannlandet. Sedan året 2000 har finländare i Sverige (sverigefinnar) haft status som en nationell minoritet och finska språket är ett av Sveriges nationella minoritetsspråk, vilket betyder till exempel att i vissa kommuner får man service, undervisning samt barn- och äldreomsorg på finska (Språklag 2009:600 § 7; minoritet.se). Som tillägg till det finns det föreningsverksamhet, barn- och ungdomsklubbar samt idrottsklubbar på finska i Sverige (se t.ex. Sverigefinska ungdomsförbundet).

Dessutom är svenska ett av de två nationella språken i Finland (Språklag 423/2003 § 1). Idag har majoriteten av finländare finska som sitt huvudspråk, men tidigare hade svenskan en hög status i Finland. På 1700-talet var det ett språk för lärdom och finkultur. När Finland och Sverige separerades och Finland blev en del av Ryssland och fick en viss autonomi, uppstod det också språkpolitiska frågor. Folket började tänka att för att kunna vara en självständig

nation, borde Finland styras på finska. Finskans status börjades höja i alla samhälleliga domäner på 1800-talet, men det tog ändå till 1902 innan den blev officiellt likställd med svenskan. (Einarsson 2009: 62.) Emellertid lär sig alla finskspråkiga barn svenska i skolan ännu idag, vilket granskas närmare i avsnitt 2.2.1.

För att kunna studera i en svenskspråkig utbildningslinje som utlänning i Sverige måste man bevisa att man har mycket goda kunskaper svenska. Test i svenska för utländska studenter (TISUS) är uppdelat i tre delar, vilka är läsfärdighet samt skriftliga och muntliga färdigheter, men fokus står på kommunikativa kunskaper och de formella språkförmågorna, såsom grammatik, är inte lika viktiga (SU 2017; Eklund Heinonen 2009: 12). Finländare kan dock bevisa sina språkkunskaper med sina gymnasiebetyg. Har man svenska som andra inhemska språk behöver man ha läst minst 5 kurser svenska i gymnasiet för att bevisa sin behörighet utan att delta i TISUS oavsett hur goda kommunikativa kunskaper man i verkligheten har. (Antagning.se 2017.)

Ända till hösten 2017 har det varit relativt lätt att söka in till ett svenskt universitet med ett finskt gymnasiebetyg, eftersom de finska betygen har gett höga poäng i jämförelse med de svenska betygen (UHR 2017). Dessutom finns det inga urvalsprov i Sverige, medan i Finland är konkurrensen om studieplatser hård och urvalsproven är svåra och jobbiga. Det är vanligt att behöva försöka många gånger innan man kommer in till en högskola i Finland, och eftersom det finns ett system i Finland som gynnar dem som söker in till en högskola för första gången, vill man inte ta emot vilken studieplats som helst för att inte tappa sin status som förstagångssökande (se Svenska Yle 2016).

2.2 Svenska som andraspråk i korthet

Språkinlärning har undersökts alltifrån 1900-talets första halva, men den moderna andraspråksforskningen anses ha satt igång i slutet av 1960-talet när lingvisten Pit Corders publicerade sin artikel *The Significance of learners'*

errors. Efter det har det tagits fram många olika teorier av kända lingvister om det hur inläringen av ett andraspråk sker. Också typiska inlärningsgångar i svenska som andraspråk har undersökts bland annat av Kenneth Hyltenstam. (Abrahamsson 2009: 29-30, 64.) I detta kapitel tar jag upp sådana element inom fältet som jag anser vara relevanta med tanke på min undersökning.

Språket som man först lär sig som barn kallas ens *modersmål*. Också benämningen *förstaspråk* används. Modersmålet tillägnas i en naturlig miljö genom exponering för respektive språket, vanligen genom att ens föräldrar pratar det (Abrahamsson 2009: 13). Inlärandet av modersmålet sker implicit, dvs. utan formell undervisning (Sundman 2014: 116). *Ett andraspråk* är ett språk som en individ lär sig efter att ha tillägnat sig sitt modersmål. Ibland görs det en distinktion mellan andraspråk och *främmande språk*, och i så fall är andraspråket ett språk som man lär sig efter modersmålet främst implicit och informellt i en miljö där respektive språket talas. Främmande språk inlärs däremot explicit, dvs. genom formell undervisning, i en miljö där språket inte naturligt används. (Abrahamsson 2009: 14-16; Sundman 2014: 116-117.) För finska elever kan svenska således vara antingen ett andraspråk eller ett främmande språk beroende på om de kommer från ett tvåspråkigt eller ett finskspråkigt område, men skolämnet svenska är det samma för alla och heter *svenska som andraspråk* i finska läroplanen.

Ofta gör lingvister en distinktion mellan inlärarens språkliga *kompetens* och *performans*. Kompetens är summan av alla kunskaper och färdigheter som en talare av ett språk har, och termen innehåller också den intuitionen som man använder för att skilja ogrammatiska strukturer från grammatiskt korrekta strukturer. Ens språkliga kompetens är därmed något mentalt och implicit. Med termen performans menas däremot hur en talare av ett språk använder sin språkliga kompetens. Det kan hända att en inlärare av ett språk vet i teorin hurdana grammatiska strukturer som är korrekta (kompetens), men ändå gör hen fel när hen talar (performans). (Abrahamson 2009: 16-17.) I en talsituation behöver språkinlärare ha uppnått en nivå i sin performans där grammatiska processer är en viss grad automatiserade. Oftast lär man först sådana

böjningsformer som påverkar meddelandets innehåll, till exempel numerusböjning inlärs före genusböjning. (Eklund Heinonen 2009: 13, 28.)

För en språkinlärare är det vanligt att förstå mera än vad hen själv kan producera. Detta handlar inte bara om grammatik utan också om vokabulär. Enligt Enström (2010: 40-41) brukar man göra en distinktion mellan *receptivt* och *produktivt ordförråd*. Receptivt ordförråd betyder att man förstår ett ord när någon annan använder det och ens produktiva ordförråd däremot innehåller bara de ord som man själv kan använda. I receptiva aktiviteter (dvs. när man lyssnar eller läser) räcker det att känna igen ett ord och veta ungefär vad som det betyder, eftersom kontexten hjälper en att förstå meddelandets innehåll. I produktiva aktiviteter (dvs. skrivande och talande) behöver man däremot behärska ett ords ordklass, böjningsformer, stavning, uttal samt möjliga bibetydelser. (Enström 2010: 40-41.)

I en interaktion mellan minst två personer förekommer det både produktion och reception. I ett samtal behöver man lyssna och förstå det som sägs, och samtidigt försöka förutse hur samtalet går vidare för att man ska kunna förbereda ett svar (CEFR 2009: 14). När språkliga resurser saknas, behöver man använda andra kommunikationsstrategier för att fortsätta samtalet. Sådana kan vara bland annat att man formulerar om sitt yttrande, använder ord som är betydelsemässigt ungefär lika eller använder ord från ett annat språk. (Abrahamsson 2009: 262.)

Ens kompetens i andraspråk är inte helt skild från ens modersmålskompetens. Genom inlärandet av ett andraspråk eller ett främmande språk blir man flerspråkig och får interkulturella färdigheter, vilket enligt Den europeiska referensramen för språk bidrar till "*ökad kapacitet för språkinläring och större öppenhet för nya kulturella erfarenheter*". (CEFR 2009: 45.) Vissa kulturella regler och vanor är dock svåra att lära sig utanför miljön där de gäller, och pragmatiska kunskaper (dvs. *hur* ett språk används) utvecklas bäst utanför klassrummet (Norrby & Håkansson 2007: 115). Informanter i min undersökning har dock lärt sig svenska främst i klassrumsmiljö, och härnäst presenterar jag hurdan svenskundervisning i finska skolan är, särskilt i gymnasiet.

2.2.1 Svenskundervisning i finska gymnasiet

I Finland studerar alla elever minst en lång och en medellång lärokurs i språk i skolan, och den ena av de två måste vara det andra inhemska språket, dvs. svenska för de finskspråkiga eller finska för de svenskspråkiga eleverna. Man börjar studera det första främmande språket eller långa lärokursen i det andra inhemska språket oftast i årskurs 3, och i årskurs 6 studerar alla elever minst två språk utöver modersmålet. (Utbildningsstyrelsen 2014: 125-126, 217.)

A-lärokursen i svenska, dvs. den långa lärokursen, är den som man börjar läsa i årskurs 3. B1-lärokursen är den medellånga lärokursen som inleds i årskurs 6¹. (Utbildningsstyrelsen 2015: 106.) Vissa skolor erbjuder också möjligheten att läsa ett valfritt A2-språk, som inleds antingen i årskurs 4 eller 5 (Sukol). Dessutom finns det en möjlighet att studera det andra inhemska språket enligt modersmålsinriktad lärokurs eller en kortare B3-lärokurs, vilken är valfri för dem som har befriats från studier i det andra inhemska språket (Utbildningsstyrelsen 2015: 106). Oftast är det i så fall fråga om elever med invandrarbakgrund, men eftersom jag i min forskning är intresserad av personer som har finska som modersmål, ska jag härnäst koncentrera mig bara på de obligatoriska lärokurserna A och B1.

Språkundervisningen i Finland följer de principer som definieras i *Gemensam europeisk referensram för språk*. Den utgör gemensamma grunder för kursplaner, läroplaner, examina och läromedel för språkundervisning i alla europeiska läroverk. I referensramen definieras färdighetsnivåer som inlärare ska nå efter att ha studerat ett visst språk i skolan. Färdighetsnivåerna har delats in i tre huvudnivåer (A, B, C), varav alla innehåller två undernivån (A1, A2). A1 är en nybörjarnivå (engl. *breakthrough*) och C2 är en nivå för en avancerad språkanvändare (engl. *mastery*). (Veivo 2014: 41-42; CEFR 2009: 1, 23.)

Efter att ha läst A-lärokursen i svenska i gymnasiet antas studeranden ha nått nivån B2.1 i nivåskalan för språkkunskap och språkutveckling när det gäller

¹ Ända till hösten 2016 började man läsa B1-lärokursen i årskurs 7, dvs. att alla mina informanter, som läste B1-svenskan, har börjat studera svenska först i årskurs 7.

färdigheter att kommunicera och tolka texter. Det vill säga att man är en självständig språkanvändare (CEFR 2009: 23). Det innebär bland annat att studeranden på den nivån kan kommunicera ”*obehindrat också i nya situationer*” och tillämpa sitt språk till den situationen där kommunikationen sker. I gymnasiet innehåller A-lärokursen i svenska 6 obligatoriska kurser samt 2 valfria fördjupade kurser. Enligt läroplanen ska muntlig och skriftlig interaktion övas mångsidigt på kurserna. (Utbildningsstyrelsen 2015: 102, 253.)

Alla skolor erbjuder inte möjligheten att läsa den långa lärokursen i svenska. Enligt Språkläraryrket i Finland är det vanligast att man har engelska som det första främmande språket, vilket betyder att andra inhemska språket i så fall oftast studeras enligt den medellånga lärokursen B1 (Sukol). Detta syns också i mitt material. 73 % av mina informanter hade läst den medellånga lärokursen i svenska.

Efter att ha läst B1-lärokursen i svenska antas studeranden ha nått nivån B1.1 i nivåskalan för språkkunskap och språkutveckling, vilket innebär att hen antas kunna kommunicera ”*relativt obehindrat*” i vardagliga situationer, uttrycka sina åsikter och ta hänsyn till kulturella aspekter som kan påverka kommunikationen. Dessutom ska studeranden kunna utvärdera och vidareutveckla sina egna färdigheter och formulera om sitt budskap om ett obekant ord kommer fram. B1-lärokursen i gymnasiet innehåller 5 obligatoriska kurser och 2 valfria fördjupade kurser. (Utbildningsstyrelsen 2015: 105-106, 251.)

I läroplanen betonas elevernas förmåga till dialog samt kunskaper att framföra sina åsikter på ett konstruktivt sätt (Utbildningsstyrelsen 2014: 280). Kommunikativa språkliga kompetenser indelas i lingvistiska, sociolingvistiska och pragmatiska kompetenser. För att kunna uttrycka sig muntligt behöver man behärska ordförråd, grammatik, semantik och uttal, men kunskaper i stilistiska skillnader och artighetskonventioner, behövs också. (CEFR 2009: 106-117.)

Enligt Lintunen är uttal ett speciellt område inom muntlig framställning, eftersom man kan undervisa det endast på målspråket, medan alla andra delområdena är universella på det sättet att de kan läras på vilket språk som helst (Lintunen 2014: 167). Det har diskuterats om elever i finska skolor borde lära

sig att uttala svenska på finlandssvenskt eller på sverigesvenskt sätt. Reuter konstaterar att de starkaste argumenten för finlandssvenskt uttal är fonetiska och pedagogiska. Det är lättare för finska barn att lära sig det finlandssvenska uttalssättet eftersom det liknar på många sätt uttalet av finskan. Dessutom är det uttalet som man vanligast hör i Finland såväl ute på gator som i radio- och tv-program. (Reuter 2015: 58.)

Fast skolämnet svenska följer samma undervisningsplan i hela Finland, är inlärningsmiljön i verkligheten annorlunda för dem som bor i en tvåspråkig kommun jämfört med elever i ett starkt finskspråkigt område. Enligt Kommunförbundet är 33 av de 311 finska kommuner tvåspråkiga, 16 helt svenskspråkiga och resten helt finskspråkiga. Av de 33 tvåspråkiga kommuner har 15 svenska som majoritetsspråk medan 18 har finska. Alla de helt svenskspråkiga kommunerna ligger dock på Åland. (Kommunförbundet 2017.) Medan andra elever har möjligheten att använda svenska bara inne i klassrummet, ser och hör andra svenska varje dag omkring sig och kanske även använder slangord som härstammar från svenskan (om slangord se Paunonen 2015).

2.3 Skillnader mellan finlandssvenska och sverigesvenska

Som nämndes tidigare har svenskalärare i Finland oftast finlandssvenskt uttal (Green-Vänttinen et al. 2010: 64). Sverigesvenska och finlandssvenska är olika varianter av ett och samma språk (Hanell 2011: 28) men det finns också stora skillnader mellan dem. Härnäst presenterar jag de största skillnader gällande uttal och vokabulär.

2.3.1 Skillnader i uttal

Största skillnaden mellan de två varianterna är uttalet. Rytmen i det finlandssvenska talet kan verka hackig jämfört med det sverigesvenska talet, vilket även har beskrivits som musikaliskt. I sverigesvenskan finns det två typer av ordaccent (akut och grav) medan i finlandssvenskan finns det bara den akuta accenttypen och intonationen är jämnt fallande. (Höckerstedt 2010: 58; Reuter 2015: 51.) Dessutom är det vanligt i finlandssvenskan att vissa ord uttalas kortstavigt, till exempel orden *bara* och *mina*, vilka i sverigesvenskan skulle uttalas med en längre vokal. Enligt den sverigesvenska kvantitetsregeln ska varje betonad stavelse ha ett långt ljud, antingen en lång konsonant eller en lång vokal. (Reuter 2015: 47-48.)

Den största skillnaden mellan sverigesvenska och finlandssvenska vokalljud är uttalet av u. I sverigesvenskan finns det en tydlig skillnad mellan långt och kort u-ljud medan finlandssvenskan saknar skillnaden. Enligt Reuter uttalas det långa /u/ någonstans mellan /y/ och /ö/ medan det korta ligger fonetiskt mellan finlandssvenska u-ljudet och ett halvöppet /ö/. I finlandssvenskan uttalas både långa och korta u-ljudet någonstans mellan /y/ och /ö/. Dessutom har vokaler i, y, u och o i sverigesvenskan en konsonantisk slutfas (-j eller -w) när de uttalas långa. (Reuter 2015:41).

En hörbar skillnad gällande konsonanter är uttalet av ljudet r särskilt i konsonantkombinationerna rd, rn, rs och rt. Finlandssvenskarna uttalar de nämnda kombinationerna tydligt men i sverigesvenskan smälter de ihop till ett ljud. (Huhtamäki 2009.) De tonlösa konsonanterna p, t och k är mer aspirerade i sverigesvenskan än i finlandssvenskan, vilket betyder att svenskar uttalar ett h-liknande ljud i samband med dessa konsonanter om de är framför en vokal i början ordet (t.ex. *komma*). Därtill uttalas s-ljudet i finlandssvenskan mindre spetsigt än i sverigesvenskan. (Reuter 2015: 45.)

Svenskar förväxlar ibland finlandssvenskans sje-ljud med sverigesvenskans tje-ljud. Det beror på det att ljuden bildas i olika platser i munnen i finlandssvenskan och i sverigesvenskan. Det finlandssvenska sje-ljudet bildas längre bak i munnen

utan läpprundning medan det sverigesvenska sje-ljudet bildas med tungryggen mot mjuka gommen med läpprundning. Därför låter ljuden olika sinsemellan. Det finlandssvenska tje-ljudet är annars ganska likadan med sje-ljudet, men det har ett tydligt t-förslag i början, vilket saknas i det sverigesvenska tje-ljudet. (Reuter 2015: 46.)

Ytterligare förekommer det sådana drag i finlandssvenska talspråk som inte är vanliga i Sverige, såsom ändelsebortfall. Man kan lämna bort böjningsändelserna i slutet av ord, till exempel så att *sade* uttalas *sa*, *hunnit* uttalas *hunni* och så vidare. Dessutom förkortar finlandssvenska talare ofta ord på det viset att *inte* till exempel blir *int* och *skulle* blir *sku*. (Huhtamäki 2009.)

Enligt språkforskaren Charlotta af Hällström-Reijonen anser många nordbor att finlandssvenska är lättare att förstå än sverigesvenska, eftersom finlandssvenskar uttalar ljuden tydligare och talar långsammare än sverigesvenskar (Huhtamäki 2009). Åtminstone tycks det vara lättare för dem som har finska som modersmål, eftersom uttalet i finlandssvenskan liknar uttalet i finskan. Enligt Leif Höckerstedt (2010: 58) liknar finlandssvenskan och finskan varandra så mycket att om man hör någon prata på gatan i Helsingfors kan man inte säga vilket av de två språken är det fråga om, om man inte hör orden.

2.3.2 *Finlandismer*

Fast uttalet är den iakttagbaraste skillnaden mellan sverigesvenska och finlandssvenska, är det inte det enda. Finskan har påverkat finlandssvenskan också på andra sätt. Det finns ord och uttryck i finlandssvenskan som inte förekommer i sverigesvenskan, och de kallas *finlandismer*. De kan vara direkta översättningar från deras finska motsvarigheter (såsom *näradress*, fi. *lähiosoite*) eller beskriva fenomen som förekommer i Finland men inte i Sverige (såsom *en martha* – fi. *marтта*, dvs. en person som är medlem i en marthaförening²).

² Marthaförening är en kvinnoorganisation, som sprider kunskap bland annat om matlagning, ekonomi, trädgårdsskötsel och handarbeten.

(Hanell 2011: 32-33.) Avvikelser förekommer också i grammatik och morfologi, fast inte lika frekvent som lexikala finlandismer. I vissa sammanhang kan t.ex. prepositioner användas annorlunda i finlandssvenska och i sverigesvenska, liksom i fraser *två gånger i året* (fi.) – *två gånger om året* (sv.). (Reuter 2015: 15-18.)

Dessutom utvecklas svenskan i annan takt i Sverige än i Finland, så det kan finnas sådana drag i finlandssvenskan som sverigesvenskar anser vara gammalmodiga. I så fall är det fråga om finlandssvenskans *passiva differentiering* från sverigesvenskan. Till exempel verbet *besluta* böjs i Finland enligt det gamla mönstret *besluta, besluter, beslutit*, medan sverigesvenskar använder böjningsformer *besluta, beslutar, beslutat*. Sådana ålderdomliga drag kallas *arkaismer*. (Reuter 2015: 16, 18.)

Ytterligare finns det ord som används i annan betydelse i Finland än i Sverige och ord som i princip hänvisar till en och samma företeelse men har annorlunda konnotationer i sverigesvenska än i finlandssvenska. Till exempel ordet *utlännning* är starkt negativt laddat i sverigesvenskan men inte i finlandssvenskan. (Hanell 2011: 32.) Ett klassiskt exempel på ord som har helt annorlunda betydelse i sverigesvenskan och i finlandssvenskan är *en semla*, som i Sverige betyder en fastlagsbulle men i Finland är det ett slags bröd (småfranska) (Reuter 2015: 28).

2.4 Tidigare forskning inom ämnet

När finländares anpassning till Sverige har undersökts, har det oftast varit fråga om människor, som flyttade till Sverige under 1960-talets stora arbetskraftinvandring, eller deras barn och barnbarn. Ur ett språkligt perspektiv var det på den tiden svårt för många. Finnar umgicks ofta med varandra och arbetade inom branscher där språket inte spelade så stor roll, vilket lätt ledde till att de inte lärde sig svenska. (Korkiasaari & Tarkiainen 2000: 177.) Sverigefinnar har studerats med språket i fokus också senare, men då har det

varit fråga om finska språket och dess ställning i Sverige (Ågren 2006: 26-27). Yngre forskning i sverigefinnarnas kunskaper i svenska finns inte.

Gymnasisternas tankar om svenskundervisning i Finland har undersökts tidigare under projektet Svenska i toppen. Materialet samlades in under läsåret 2008-2009. Projektets syfte var bland annat att redogöra för varför vissa skolor uppnår goda resultat i svenskundervisning och hur gymnasisterna själva ser på undervisningen i svenska. (Green-Vänttinen et al. 2010: 5). Här tar jag upp det sistnämnda i korthet.

Resultatet var att majoriteten av gymnasisterna associerade svenskan med något positivt och tyckte att det var ett lätt språk att lära sig. Också motivationen att studera svenska var i genomsnitt hög bland de gymnasisterna som deltog i forskningen. Vidare tog eleverna upp att det var nyttigt att kunna svenska om man till exempel behöver flytta till ett tvåspråkigt ort i Finland eller till ett annat nordiskt land för att arbeta eller studera. (Green-Vänttinen et al. 2010: 54-57). Det som kritiserades var bland annat vokabulären i läromaterial, som eleverna tyckte att var ”konstig” och inte innehöll vardagliga ord. Därtill tyckte de att undervisningen betonade för mycket grammatik medan musik, tidningsartiklar och filmer kunde användas mer. Gymnasisterna önskade också att få öva mera muntlig framställning och hörförståelse, särskilt sådant som skulle hjälpa dem att klara sig i vardagliga situationer. Enligt eleverna diskuterades skillnader mellan finlandssvenska och sverigesvenska inte i gymnasiet (ibid: 58-61, 63, 64).

3 MATERIAL OCH METOD

I detta kapitel presenterar jag materialet som jag har samlat in för min undersökning. Jag beskriver frågeformuläret som jag använde för materialinsamlingen samt berättar om själva insamlingsprocessen. Dessutom förklarar jag hur jag kommer att analysera materialet och diskuterar undersökningens validitet.

3.1 Material

Min undersökning baserar sig på en enkät som jag bitt finska studerande i Sverige svara på. Med hjälp av enkäten har jag försökt hitta svar på mina forskningsfrågor som jag nämnde i kapitel 1. Enkäten gjorde jag elektroniskt med verktyget *E-Lomake* som Helsingfors universitet erbjuder och jag fick 109 svar.

Materialinsamlingen skedde under mars 2017, när enkäten delades ut i följande Facebook-grupper:

- Uppsalan suomalaiset opiskelijat – Uppsala finska studenter, 422 medlemmar
- Tukholman suomalaiset opiskelijat – Stockholms Finska Studentförening, 580 medlemmar
- Göteborgin suomalaiset nuoret, 802 medlemmar
- Malmön suomalaiset opiskelijat – Finska studenter i Malmö, 58 medlemmar
- FINNLUST (Lundin suomalaiset opiskelijat - Finska lundastudenter), 260 följare
- Finska nationen vid Örebro universitet, 112 medlemmar

Jag är medveten om att hela Sverige inte är representerat. De ovannämnda städerna valde jag på grund av att de flesta av dem är relativt stora universitetsstäder och enligt universitetens egna hemsidor finns det ett stort antal

utländska studerande där. Malmö och Örebro är undantag på det viset att de inte är kända studentstäder men trots detta finns det en Facebook-grupp för Malmös och Örebros finska studenter, och därför kom de med i undersökningen. En mer detaljerad beskrivning om informanterna finns i avsnitt 4.1.

3.2 Metod

Min undersökning är både kvantitativ och kvalitativ. De slutna frågorna i enkäten analyserar jag kvantitativt när jag jämför antalet olika svar. Kvalitativa drag förekommer när jag analyserar svaren på de öppna frågorna i enkäten. Jag gör innehållsanalys och kategoriserar svaren enligt deras innebörd. Dessutom diskuterar jag enkätsvaren och jämför dem med teorin.

Frågeformuläret innehöll tre delar som följer mina tre forskningsfrågor. Därtill fanns det frågor om informanternas bakgrund, eftersom jag ville få en omfattande bild av de faktorer som kan påverka deras svar. Den första delen av enkäten består av frågor som handlar om informanternas erfarenheter av deras anpassning till det svenskspråkiga samhället under deras första tid i Sverige. Jag frågade också vilka språk de använde under den första tiden, eftersom jag anser att det är en viktig del av anpassningen. Den andra delen fokuserar på informanternas åsikter om huruvida svenskundervisningen i gymnasiet hade gett dem tillräckliga kunskaper att klara sig i det svenskspråkiga samhället, och i den tredje delen bad jag informanterna berätta om eventuella språkliga svårigheter som de hade under sin första tid i Sverige. Svårigheterna behandlas sist i enkäten på grund av att enligt Per Lagerholm (2010: 40) måste alla känsliga frågor placeras i slutet av frågeformuläret för att man inte ska skrämman bort potentiella informanter.

I frågeformuläret fanns det både öppna frågor, där informanterna fick formulera sitt svar fritt, och slutna frågor, där det fick välja mellan givna svarsalternativ. Det finns också utrymme i frågeformuläret där man kunde kommentera sina svar på de slutna frågorna, och många av informanterna utnyttjade denna möjlighet.

Jan Trots konstaterar i *Enkätsboken* (2012: 81) att i ett bra frågeformulär använder man ”vanligt språk” som är anpassat till mottagarna. Jag valde att göra enkäten på finska, eftersom jag letade efter informanter som har finska som modersmål. Efteråt anser jag att det var ett bra val, eftersom jag fick relativt många svar, och många av informanterna skrev mycket och använde också möjligheten att motivera sina svar. En nackdel med mitt språkval är dock att när jag citerar deras svar, behöver jag översätta dem från finska till svenska. (Mer om översättningsprocessen i kapitel 4.)

I enkäten har jag indelat olika delområden av språket på följande sätt:

1. hörförståelse
2. läsförståelse
3. färdighet i att tala
4. färdighet i att skriva
5. grammatik
6. vokabulär
7. (andra färdigheter)

Indelningen baserar sig delvis på den gemensamma europeiska referensramen för språk och delvis på mina egna erfarenheter om skolans språkundervisning. I referensramen tas upp läs- och hörförståelse, muntlig produktion och skriftlig färdighet (CEFR 2009: 26-27), som också jag har tagit med i min forskning. Dessutom tar jag upp grammatik och vokabulär som separata områden, eftersom de spelar en väsentlig roll och ibland behandlas separat i språkundervisning i finska skolor.

3.3 Validitet

Eftersom jag använde ett elektroniskt frågeformulär som är tillgängligt för allmänheten på Internet, kan jag inte vara absolut säker på att alla som har svarat verkligen fyller alla krav som jag har satt på informanter. Jag antar dock att man inte av misstag hamnar på webbsidan där frågeformuläret finns, eftersom de

vanligaste sökmaskinerna inte erbjuder sidan som sökresultat. Fast jag fick relativt många enkätsvar, kan man inte dra några allmänna slutsatser på basis av dem. Meningen med denna avhandling är snarare att beskriva hur just de studerande som svarade upplevde sin första tid i Sverige och huruvida de ansåg att de fick tillräckliga kunskaper från gymnasiets svenskundervisning för att klara sig i Sverige.

Med ett elektroniskt frågeformulär som materialinsamlingsmetod finns det alltid en risk att de som har svarat inte har förstått frågorna på det sättet som jag menade. Jag har dock försökt att minimera risken genom att visa frågeformuläret till tre utomstående personer innan jag publicerade det. Största delen av mina frågor var öppna och man kunde svara fritt med egna ord, och då ser man ganska bra om informanterna har förstått vad jag har menat med respektive frågorna. Däremot kan man inte veta om informanterna medvetet har lämnat något utanför svaren. Frågorna som handlade om anpassning och svårigheter kan ha varit känsliga för några och det är möjligt att informanterna i så fall inte ha velat berätta allt. Ytterligare var frågorna retrospektiva, och det kan hända att informanterna inte kommer ihåg allt som handlar om deras första tid i Sverige.

Också det kan påverka resultatet att jag har delat ut enkäten i Facebook-grupper, som har med finskhet att göra. Det är möjligt att man letar sig fram till andra finländare om man har det svårt att anpassa sig till det svenskspråkiga samhället och skaffa sig svenska vänner, men på basis av mitt material kan man inte veta om det förhåller sig på det viset med mina informanter.

4 ANALYS OCH RESULTAT

I detta avsnitt presenterar jag mina informanter och analyserar svaren som de angav på frågeformuläret. Jag använder mycket siffror i min analys, och därför har jag gjort figurer för att underlätta läsningen. Eftersom informanterna angav enkätsvaren på finska, har jag översatt till svenska de svar, som jag använder som exempel i min avhandling. Översättningarna har jag gjort själv och jag har koncentrerat mig bara på att översätta svarens innehåll. Jag har lämnat bort identifierbara drag, såsom namn på städer och skolor, för att skydda informanternas integritet. Också språkliga nyanser, såsom talspråkliga drag, är inte relevanta i detta sammanhang, och därför har jag ignorerat dem. I vissa fall har jag satt till ett ord eller en fras för att göra citaten mer förståeliga utanför deras ursprungliga kontext i enkäten. Alla mina egna tillägg har jag markerat med hakparentes.

4.1 Informanter

Informanterna förutsätts ha finska som modersmål och de behöver ha läst antingen A- eller B1-svenska i gymnasiet i Finland. Ytterligare förutsätts de ha varit i Sverige minst en termin dvs. cirka ett halvt år, för att det skulle vara möjligt för dem att värdera sin anpassning och eventuella svårigheter i det svenskspråkiga samhället.

Sammanlagt svarade 109 finska studerande på mitt frågeformulär. De studerar i Uppsala, Stockholm, Göteborg, Malmö, Örebro och Lund. De flesta (87 informanter) kom från finskspråkiga orter i Finland. 21 av informanterna angav att deras hemort i Finland var tvåspråkig, och bara en person svarade att hen kom från ett starkt svenskspråkigt område.

Alla informanterna har finska som modersmål och de har lärt sig svenska främst i skolan. 28 av dem hade läst den långa lärokursen (A-svenskan) och 81

informanter hade läst den medellånga lärokursen (B1-svenskan) i gymnasiet. Majoriteten, 97 informanter, meddelade att de hade deltagit i provet i svenska som andraspråk i studentexamen. 85 av informanterna har avlagt största delen av sina studier i Sverige på svenska och 26 informanter angav att de studerar främst på engelska.

En stor del, 70 personer, meddelade att de inte hade studerat svenska förutom grundskolan och gymnasiet innan de flyttade till Sverige. 15 informanter angav att de hade studerat språket självständigt innan flyttningen till exempel genom att läsa nyheter på svenska eller titta på svenska TV-serier. 31 informanter hade studerat svenska med en lärare, och i de flesta fall var det fråga om en kurs i så kallad tjänstemannasvenska, som ingår i de flesta examina i finska högskolor (se till exempel HU Språkcentrum 2006). Bara få angav att de hade deltagit i en valfri repetitionskurs eller sommarkurs i svenska.

Flera hade dock studerat svenska efter flyttningen till Sverige. Nästan en tredjedel av informanterna (32 personer) meddelade att de hade studerat svenska självständigt medan de hade varit i Sverige, och 28 hade studerat svenska med en lärare efter flyttningen. 56 informanter angav att de inte hade studerat språket efter att ha bosatt sig i Sverige.

4.2 Anpassning till Sverige ur en språklig synvinkel

Angelägenheter som mäts ofta när man vill undersöka hur invandrare har anpassat sig till ett nytt land är bland annat deras deltagande i det socio-ekonomiska livet (dvs. om man studerar eller har ett jobb) samt behärsandet av det språket som är huvudspråket i respektive landet (Bijl & Verweij 2012: 11, 37). Att kunna använda språket i det nya landet påverkar både det sociala och det ekonomiska livet: det är lättare att få ett jobb, en lägenhet och vänner om man behärskar språket. Här i avsnitt 4.2 behandlar jag informanternas språkval under deras första tid i Sverige samt går igenom hur informanterna upplevde att de anpassade sig till Sverige ur en språklig synvinkel och hurdana språkliga

erfarenheter de hade. Vidare granskar jag vilka faktorer som påverkade anpassningen antingen på ett negativt eller ett positivt sätt.

4.2.1 Valet av språket under första tiden i Sverige

Språket används på olika sätt i olika kontexter. Ett samtal mellan vänner är annorlunda och utgår från andra behov än kommunikation mellan en kund och en tjänsteman. Olika samtalsämnen kräver olika vokabulär, och det finns skillnader också i samtalets stil. (CEFR 2009: 46.) Situationen avgör hurdan språk man använder, och därför anser jag att det är motiverat att granska informanternas språkval i formella och informella situationer separat.

Alla mina informanter har finska som modersmål samt de har alla lärt sig svenska i skolan. Enligt de öppna enkätsvaren varierade deras kunskaper i svenska dock mellan nybörjarnivå och avancerad språkanvändning. I en situation där samtalspartner inte förstår varandras modersmål, behövs det ett *lingua franca*, dvs. ett tredje språk som i ett europeiskt sammanhang ofta är engelska (Einarsson 2009: 46). Alla de nämnda tre språken kom upp i enkätsvaren i samband med frågan om informanternas språkval under första tiden i Sverige.

Största delen, 75 informanter meddelade att de använde alltid svenska i formella sammanhang såsom på bank eller på Skatteverket, hos läkare eller med sin hyresvärd. En del av dem tillade dock att de har använd några enstaka ord på engelska när de inte har kommit ihåg eller vetat det rätta ordet på svenska. Ytterligare berättade några få av de 75 att de alltid använde svenska förutom i någon enstaka situation. Oftast var det på banken när de hade bytt språket till engelska, och de motiverade språkvalet bland annat med att det är svårt för utlänningar att öppna ett bankkonto i Sverige och att när det gäller bankärenden vill man vara säker på att man förstår allt som sägs. Exempel på sådana svar finns nedan.

Exempel 1: Allt annat har jag hanterat på svenska, men bostadsköpet och bolåneförhandlingen skötte jag på engelska.

Exempel 2: Ett par gånger på Skatteverket och en gång när jag köpte jeans bytte jag språket till engelska eftersom jag inte kom på orden på svenska. Detta hände dock bara under de första veckorna. Annars har jag alltid hanterat allt på svenska oavsett situationen.

Andra situationer där informanterna bytte språket var när de till exempel besökte Skatteverket (liksom i exempel 2) eller läkare, fast dessa nämndes inte lika många gånger som bankärenden. Dessutom meddelade många informanter, att de försökte sköta ärenden på svenska men tjänstemän bytte språket till engelska. (Mer om det i avsnitt 4.2.3 och 4.3.1.)

Också kombinationen med lika mycket svenska och engelska användes, och 8 informanter meddelade att de använde ungefär lika mycket svenska och engelska i formella situationer under sin första tid i Sverige. Ett par informanter nämnde också möjligheten att använda finska till exempel med sin hyresvärd eller på sjukhuset, men de verkade vara bara enstaka individer i enstaka situationer. Se exempel 3 nedan på en situation där informanten har växlat mellan språken.

Exempel 3: Under första hösten pratade jag mycket engelska. I mataffären och i s.k. ledigare situationer använde jag svenska men i officiella sammanhang var det lättare med engelskan. I skolan försökte man uppmuntra en till att använda svenska, vilket var bra. Alla skoluppgifter har jag redan från början gjort på svenska. Under första tiden bytte jag språket lätt, om det kändes att det gick långsamt att producera tal och motparten började tröttna på att vänta.

26 informanter angav att de kommunicerade främst på engelska i formella situationer under sin första tid i Sverige. Alla motiverade inte sina svar, men de som gjorde det, berättade att orsaken till att använda engelska istället för svenska var till exempel blyghet, bristfälliga kunskaper i svenska, kommunikationen gick snabbare på engelska (såsom i exempel 3) eller att man ville vara säker på att man hade förstått meddelandet rätt. I 9 svar berättade informanter att de hade

använt engelska i formella sammanhang under det första halva året och sedan så småningom börjat byta till svenska.

På fritiden använde informanterna däremot i genomsnitt mera olika språk än i formella situationer, och många berättade att de hade kontakter på alla tre språk: svenska, engelska och finska. Sådana fritidssituationer var till exempel samtal mellan vänner, grannar, rumskompisar eller studiekamrater. Medan 75 informanter använde svenska alltid i formella sammanhang, berättade bara cirka tredjedel (36 personer) av alla informanterna att de använde bara svenska på fritiden³. Språkkombinationer där svenska var ett av språken nämndes därtill i 33 svar. Övriga språk utöver svenska, engelska och finska nämndes inte.

Med vänner och rumskompisar pratar man alltså om olika ämnen än med tjänstemän, hyresvärdar eller lärare och till exempel slangord, svordomar eller andra förstärkningsord kan förekomma i ett samtal mellan kompisar men sällan i en kundservicesituation. Enligt Kotsinas (2003: 7) är slangord sådana som inte förekommer i skrift och som inte anses som vårdat språk. Sådana ord och uttryck lär man sig nödvändigtvis inte i skolan, vilket också informanterna tog upp i sina enkätsvar.

Oftast berodde språkvalet emellertid på andra saker än problem i själva språkkunskaperna. Många av de informanter, som använde många olika språk på fritiden, skrev att de valde språket på basis av samtalspartner: svenska med svenskar, finska med finländare och engelska med andra utlänningar. Ett par informanter skrev också att fast de skulle ha velat träna sin svenska, använde de bara engelska och finska på grund av bristen på svenska kontakter.

I mitt material kom det därtill upp en del informanter som inte använde svenska alls eller använde svenska väldigt litet på fritiden. 39 informanter angav att de använde främst engelska i informella sammanhang under sin första tid i Sverige, också när de pratade med svenskar. 10 av dem berättade dock att senast efter ett halvt år bytte de så småningom till svenska, och 4 informanter skrev att deras

³ Några av dem hade dock enstaka kontakter som inte kunde svenska, och då använde också de här informanterna finska eller engelska.

svenska vänner började prata svenska till dem, men de svarade fortfarande på engelska.

Ytterligare konstaterade 8 informanter att fast de annars inte använde svenska på fritiden, försökte de prata svenska till exempel i mataffärer, eller på restauranger samt när de mötte grannar i hissen, alltså i situationer där man ungefär kunde förutse hur samtalet går. Enligt Norrby och Håkansson innehåller läroböcker ofta dialoger i servicesituationer (2007: 148), vilket kan vara en orsak till att sådana situationer upplevdes lättare och man vågade pröva att kommunicera på svenska i mataffärer och på restauranger.

4.2.2 Informanternas subjektiva upplevelser om anpassning ur en språklig synvinkel

I enkäten bad jag informanterna beskriva hur de upplevde att de hade anpassat sig till det svenskspråkiga samhället språkligt. Det var en öppen fråga, och svaren innehöll allt från trevliga upplevelser till svåra utmaningar. Jag har kategoriserat svaren enligt det om informanten har skrivit om positiva upplevelser (anpassningen har gått väl) eller negativa upplevelser (anpassningen har varit svår). Jag börjar med att kartlägga de språkligt lyckade anpassningarna.

47 informanter angav att anpassningen gick väl, snabbt, lätt eller problemfritt under deras första tid i Sverige. En del (16 personer) konstaterade dock att ville man anpassa sig språkligt och använda svenska, behövde man själv vara aktiv och jobba för det. Det kommenterades bland annat på följande sätt:

Exempel 4: Jag undvek finländare och smälte in med svenska klasskamrater. Min svenska var svag men jag pratade alltid svenska och man lär sig språket lätt om man bara tar emot slagen i början – man måste våga prata dåligt språk. Som tur var svenskar inte ovänliga när man pratade dålig svenska med dem utan tvärtom.

Enligt enkätsvaren verkar det i de flesta fallen vara avgörande med tanke på ens anpassning ur en språklig synvinkel om man bekantar sig med svenskar eller inte. Också Norrby och Håkansson (2007: 136) konstaterar att det kan vara svårt för en andraspråksinlärare att komma i kontakt med målspråket i varierande situationer, eftersom utländska studerande umgås ofta med varandra och invandrare med sina landsmän. Informanten i exempel 4 berättar att hen medvetet *undvek* andra finländare, vilket ledde till att hen fick svenska kontakter och fick möjligheter att utveckla sin svenska.

Andra motiveringar som informanterna angav vara bakom en lyckad anpassning var att deras språkkunskaper utvecklades snabbt från första början eller att man kunde använda engelska om man inte visste ett ord på svenska. Därtill konstaterade ett par informanter att anpassningen till det svenskspråkiga samhället hade gått väl trots att de inte pratade svenska, eftersom man klarade sig med engelska. Det nämndes också att vardagen i Sverige och i Finland är likadana sinsemellan.

Sammanlagt svarade 44 informanter, att deras första tid i Sverige var antingen svår, utmanande, ångestfylld eller hemsk, eller att anpassningen gick långsamt. Största delen av dem motiverade sina svar med språkliga problem såsom att de inte förstod sverigesvenska eller att de inte kunde eller vågade prata svenska. En del av dem skrev att på grund av språksvårigheter var det svårt att få vänner, och vissa berättade att studierna kändes tunga eftersom de inte förstod allt eller eftersom de behövde översätta mycket t.ex. kursmaterial. Det nämndes också sådant som inte direkt har med språket att göra, men det är möjligt att språket ändå har delvis påverkat till det. Sådant var till exempel hemlängtan, ensamhet, svårighet att få en lägenhet och fördomar, som svenskarna enligt informanterna hade mot finländare. Följande tre exempel reflekterar ovannämnda problem.

Exempel 5: I skolan var anpassningen väldigt svår, eftersom jag inte förstod allt på föreläsningar och det var i praktiken omöjligt att få vänner. Man lärde sig snabbt vokabulären som användes i skolan, eftersom den var alltid den samma, men ämnet i rastsamtal kunde vara vad som helst, så det var nästan omöjligt att delta i dem. Utanför skolan klarade jag mig väl, eftersom alla pratar engelska och jag fick många vänner bland utländska utbytesstudenter.

Exempel 6: Jag kände mig ganska utomstående och bekantade mig knappast med några svenskar. Jag var så osäker på mina kunskaper i svenska att jag pratade engelska utanför studiesammanhang, vilket säkert stärkte känslan av utanförskapet och höll den uppe.

Exempel 7: Första året var verkligt svårt. Jag behövde översätta kurslitteratur vilket tog jättemycket tid. Svenskar kändes främmande och elaka. Fast vi hade varit i samma sällskap eller gjort grupparbete tillsammans, ignorerade många mig och reagerade inte alls om/när jag försökte säga något med min svaga svenska.

I exempel 7 berättade informanten att svenskar inte mötte väl hens bristfälliga språkkunskaper, och likadana upplevelser beskrev också 3 andra informanter. Däremot berättade 10 informanter att svenskar var uppmuntrande, förståelsefulla mot språkproblem och även hjälpte till med språket.

18 svar var sådana som kunde kategoriseras varken som positiva eller negativa. De var svar där informanterna till exempel beskrev att anpassningen hade gått både bra och dåligt eller berättade vilka delområden av språket som hade varit lätta för dem och vilka som var svåra.

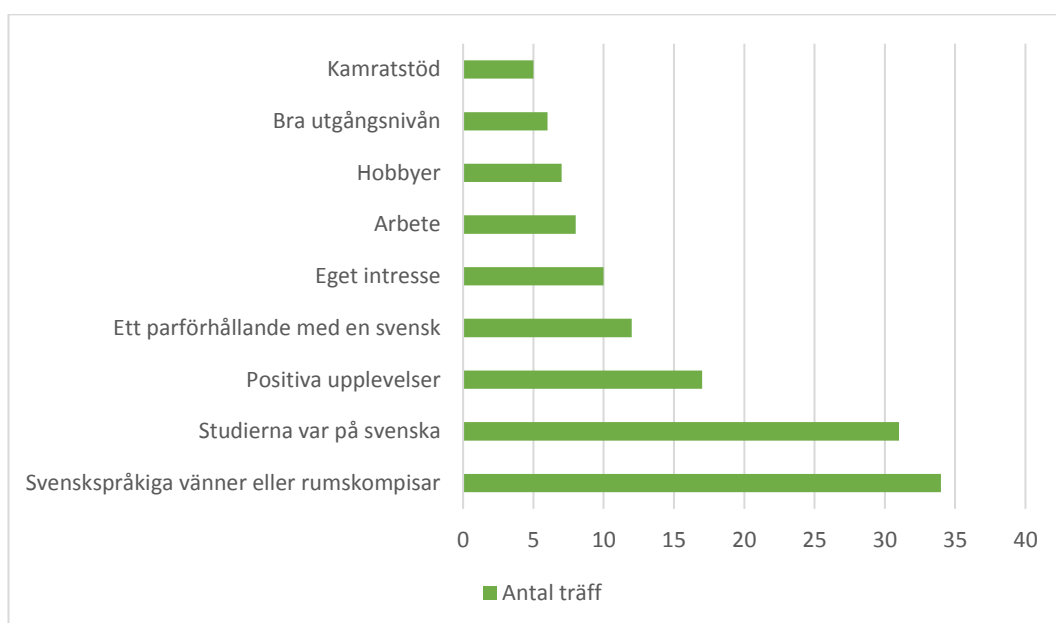
Exempel 8: I början var jag blyg och det var svårt att tala men så småningom har det blivit lättare. Läsförståelsen var bra redan i början.

Exempel 9: I början förstod jag väl men att producera tal spontant kunde ta tid. Efter två månader började det kännas att jag kunde uttrycka mig litet ledigare, och efter drygt tre månader började språket kännas bekant och användning av det naturligt.

Exempel 8 och 9 ovan kan tolkas på det viset att informanterna har haft några problem genast efter att de hade flyttat till Sverige men det har blivit lättare relativt snabbt. I nästa avsnitt redogör jag vilka element som underlättade eller försvårade informanternas anpassning ur ett språkligt perspektiv.

4.2.3 Faktorer, som påverkade anpassning ur en språklig synvinkel

I enkäten bad jag informanterna nämna sådana faktorer som påverkade deras anpassning till Sverige antingen på ett positivt eller ett negativt sätt med tanke på språket. Frågan var öppen och informanterna fick svara med egna ord. Nästan alla informanter indelade själva de nämnda faktorerna i positiva eller negativa, och många nämnde element från båda grupperna. 87 svar innehöll positivt påverkade faktorer och 58 svar innehöll negativt påverkade faktorer. Härnäst ska jag presentera de faktorerna som nämndes oftast i enkätsvaren. Jag börjar med att presentera de nämnda faktorerna i figurer, först de positiva.

Figur 1: Faktorer, som påverkade positivt informanternas anpassning till Sverige ur en språklig synvinkel.

Som figur 1 visar, kom det ofta upp i svaren att det spelade en stor roll vilka språk som man använde med vänner, studiekompisar och människor som man bodde ihop med. Sammanlagt berättade 34 informanter att det påverkade positivt deras anpassning ur ett språkligt perspektiv att de fick svenskspråkiga kompisar eller att de bodde ihop med människor som pratade svenska. 12 informanter konstaterade också, att de började ett parförhållande med en svensk person, vilket påverkade anpassningen positivt och att de lärde sig att prata svenska mer

flytande och fick mera svenska kontakter på grund av det. Enligt Abrahamsson (2009: 197-180) har forskare redan på 1970-talet märkt att interaktion mellan en inlärare och en infödd talare kan främja inläringen på samma sätt som ett samspel mellan barn och vuxna hjälper barnens språkliga utveckling.

Många av dem, som berättade att de hade fått svenska vänner, konstaterade att det var på grund av deras egen insats, som möjliggjorde att de hade bekantat sig med svenskar. De hade medvetet bestämt att de ville umgås med svenskar och använda svenska. Sådana här informanterna angav också ofta, att svenskarna förhöll sig positivt till deras språkinläring och även hjälpte med den. Positiva upplevelser gällande användningen av svenskan nämndes sammanlagt i 17 svar. Exempel på sådana svar finns nedan.

Exempel 10: Absolut det [påverkade positivt] att andra människor var förståelsefulla och att jag överhuvudtaget bekantade mig med människor. Det var mycket lättare och mindre stressigt att prata med bekanta människor, vilket hjälpte med utvecklingen. Också det att andra har förhållit sig positivt till mina språkkunskaper har varit mycket uppmuntrande. Jag märker lätt de fel som jag gör och förhåller mig kritiskt mot dem, men beröm som jag har fått av kompisar och bekanta har gett mig mod och självsäkerhet att prata svenska.

Exempel 11: Positivt för min anpassning var att andra människor förhöll sig väl. Jag menar att när tiden gick, vågade jag uttrycka mig mer och mer [på svenska] när jag märkte, att svenskar inte skrattade fast jag använde fel ord eller uttalade ett ord på ett konstigt sätt.

Också andra angelägenheter, som anknöt informanter till det svenska samhället, konstaterades påverka positivt. Åtta informanter skrev, att de började arbeta i Sverige, vilket påverkade deras språkinläring positivt. Nästan lika många, 7 informanter, konstaterade att en hobby i Sverige hade påverkat anpassningen positivt och gett svenska kontakter.

Att studera på svenska listades som en positivt påverkande faktor i 31 svar. En stor del av de informanterna, som nämnde studierna i samband med denna fråga, konstaterade att de var ”tvungna” att lära sig och använda språket, eftersom

studierna pågick på svenska. Med svenskspråkiga studier kom ofta också svenskspråkiga kompisar, vilket ytterligare hjälpte till.

Vidare skrev 6 informanter att anpassningen påverkades positivt av att de kunde svenska väl redan innan de började studera i Sverige. Förutom bra utgångsnivå visar det sig att ens egen motivation och eget intresse spelar en stor roll i hur den språkliga anpassningen går, och 10 personer nämnde detta i enkätsvaren. I bakgrunden för en lyckad anpassning kan också vara ens eget beslut, liksom i följande exempel.

Exempel 12: Det absolut viktigaste beslutet var att sköta alla ärenden på svenska från första början, fast man skämdes hur som helst mycket över sitt långsamma tal och ord som man uttalade fel, och ibland behövde man kolla ord på mobilordboken. Stödet av andra finländare var väldigt viktigt. Också det underlättade anpassningen att jag bytte språket i alla mina mobilapparater till svenska redan innan jag flyttade, tittade på Netflix med svensk textning, läste nyheter på svenska på nätet o.s.v.

I exempel 12 konstaterar informanten att förutom hens egen insats att lära sig språket var det också viktigt att få kamratstöd av andra finländare. Enligt enkätsvaren kunde finska vänner påverka både som positiva och som negativa faktorer. Sammanlagt angav tre informanter att de fick stöd av andra finländare som var i samma situation som de själva, och de ansåg att det hade en positiv inverkan med tanke på den språkliga anpassningen. (Se figur 1.) Därtill konstaterade två informanter, att eftersom de hade en lärare med finsk bakgrund, var det lättare för dem att anpassa sig till den svenska miljön.

Däremot svarade 13 informanter att eftersom de hade främst finskspråkiga vänner, lärde de inte sig svenska. En informant skrev till exempel att där hen bodde, fanns det så mycket finländare att man inte ens behövde försöka skaffa svenska vänner. Också det nämndes, att när man en gång hade börjat umgås med andra utbytesstudenter, blev det ännu svårare att bekanta sig med svenskar.

Sammanlagt konstaterade 12 informanter att eftersom man klarade sig antingen med engelskan eller engelska-finska -kombinationen, behövde man inte använda eller lära sig svenska. Följande tre exempel reflekterar ovannämnda problem.

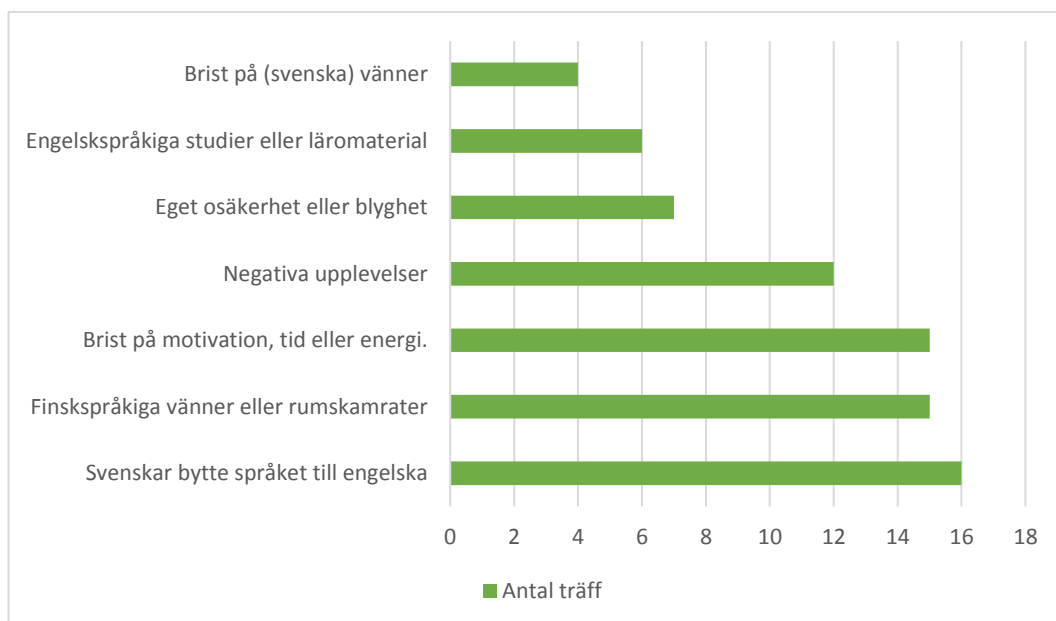
Exempel 13: Mitt problem var att inte någon eller någonting tvingade mig att använda svenska. På jobbet och i skolan klarade man sig på andra språk (finska, engelska).

Exempel 14: Den lokala dialekten är svår att förstå. Den kulturella mångfalden har ledat till så stor språklig mångfald att många människor i staden inte pratar svenska. En stor del pratar också engelska så väl att det känns naturligt i många sammanhang att byta till engelska.

Exempel 15: Jag studerar i en stad som är väldigt mångkulturell. Man kan sköta alla ärenden överallt på engelska, så man anlitar engelskan lätt. Dessutom pratar många invandrare en särskilt varietet av svenska och det tar tid att bli van vid den. Att man använder många olika språk och en blandning av dem här i staden försvårade min anpassning till svenska språket. Jag behövde inte anpassa mig bara till svenskan utan också till de begränsade språkkunskaperna som de andra omkring mig hade.

Sammanlagt nämnde 7 informanter att eftersom de bodde eller studerade i en multikulturell miljö där det användes mycket engelska, fick man inte tillräckligt med möjligheter att träna sin svenska, liksom i exempel 13 och 15. Också svårigheter med att förstå talspråkliga uttryck, slang eller regionala varieteter, särskilt *skånska*, nämndes i 11 svar. (Mer om svårigheter i förståelse i avsnitt 4.3.1.) Ytterligare kunde problemet vara att samtalspartner hade begränsade kunskaper i svenska, som informanten i exempel 15 berättar.

Figur 2 presenterar de faktorerna som nämndes oftast som negativa med tanke på informanternas anpassning och språkinläring.

Figur 2: Faktorer, som påverkade negativt informanternas anpassning till Sverige ur en språklig synvinkel.

Många av dem, som inte hade nära kontakter med svenskar, tyckte att svenskar var otåliga mot dem som pratade svenska långsamt, osäkert eller felaktigt, vilket förminskade deras vilja att använda svenska. (Se figur 2.) Relativt många informanter (sammanlagt 9) skrev, att någon hade skrattat åt dem eller även hånat dem när de hade sagt något fel eller konstigt, vilket ledde till att de inte ville försöka på nytt.

Exempel 16: När jag pratade svenska visste alla att jag var finsk, man skrattade åt min accent och bemötte mig som ett barn ("mumin svenskan") eller såg ner på mig. Det hände så ofta att jag började prata svenska först när jag var tvungen, mycket senare.

Exempel 17: Att sköta officiella ärenden via telefonen var traumatiskt under första året här. Ibland hände det, att när jag ringde till exempel till Skatteverket eller bostadsförmedlingen, kunde kundrådgivaren inte engelska och det var svårt att förklara saker på svenska, och så slängde man på luren eller bemötte mig ovänligt. Därför vill jag ännu nu fyra år senare inte sköta ärenden alls via telefonen, på grund av de där tråkiga upplevelserna, fast jag nuförtiden pratar svenska helt flytande.

I exempel 16 konstaterar informanten att p.g.a. hens accent började man prata till henne som till ett barn. Enligt Einarsson (2009: 45) är det fråga om "*Foreigner talk*", dvs. att talarens språkliga ackommodation blir överdriven och hen pratar markant långsamt och tydligt till utlandsfödda. Fast talaren inte menade det illa, reagerar många med att känna sig förnedrade (ibid.), såsom informanten i exempel 16. Hen tar också upp begreppet "*muminsvenska*", vilket enligt Tandefelt (2015: 168) används ibland skämtsamt av svenskar för att beskriva finlandssvenska, eftersom tv-serien *I mumindalen*, som har visats såväl i Finland som i Sverige, har inspelats av finlandssvenskar.

Exempel 16 visar också hur negativa kommentarer av ens uttal kan leda till att man börjar undvika situationer där språket måste talas. Uttal är en del av ens identitet, och därför förhåller man sig sensitivt till den respons, som man får gällande sitt uttal (Lintunen 2014: 184). Negativa upplevelser kan därför påverka starkt.

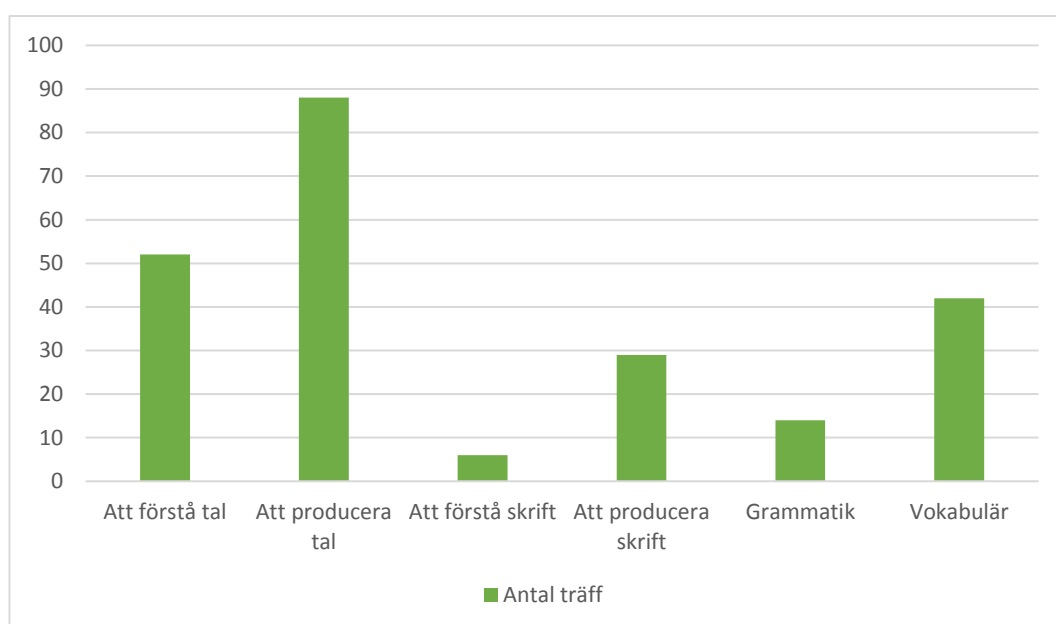
Svenskar, som bytte till engelska fast man försökte prata svenska, nämndes 15 gånger i samband med denna fråga och också många gånger i samband med de andra frågorna och öppna kommentarsfälten som jag hade i enkäten (se till exempel avsnitt 4.3.1). En informant skrev också att fast man skulle ha velat, var det svårt att byta språket tillbaka till svenskan efter att samtalspartnern först hade bytt språket till engelskan. Övriga negativa upplevelser listades 12 gånger som faktorer som påverkade anpassningen negativt. Sådana upplevelser var till exempel att man inte blev förstådd när man pratade svenska, någon skrattade åt ens ordval eller språkkunskaper samt att någon kommenterade negativt ens accent.

Dessutom nämndes det 6 gånger att engelskspråkiga studier eller studiematerial störde svenskinläringen och försvårade informanternas anpassning till Sverige språkligt. En informant skrev att när man "tänkte på finska", lyssnade föreläsningar på svenska och läste studiematerial på engelska blev man bara förvirrad och trött, och en del andra informanter (sammanlagt 15 personer) konstaterade också att brist på tid, energi eller motivation var det största hindret för en lyckad anpassning ur en språklig synvinkel.

Härnäst går jag djupare in på problem som informanterna hade med språket under deras första tid i Sverige.

4.3 Språkliga svårigheter

I enkäten frågade jag i vilka delområden av språket informanterna hade haft svårigheter under sitt första år i Sverige. I figur 3 nedan visar jag hur svaren fördelar sig mellan de olika delområdena. Det var möjligt att ange flera svarsalternativ för denna fråga, vilket de flesta också gjorde. I figuren ser man hur många informanter sammanlagt kryssade för respektive delområdet av språket i enkäten.

Figur 3: Språkliga svårigheter som informanterna upplevde under sina första tid i Sverige.

Figur 3 visar att delområdet som upplevdes mest problematiskt var att producera tal. Dessutom meddelade ungefär hälften av informanterna att de också hade haft svårigheter att förstå talat språk. Däremot angav bara 6 informanter att det har varit svårt att förstå skrift, och också grammatik upplevdes relativt oproblematiskt med bara 14 informanter som angav svårigheter med det.

I mitt material förekommer det inte stora skillnader mellan de informanter som läste A-svenska och de som läste B1-svenska i gymnasiet utan båda grupperna uppfattade samma delområden som mest och minst problematiska. Grupperna är dock inte helt jämförbara på en mer detaljerad nivå, eftersom de som läste B1-svenska är överrepresenterade i mitt material jämfört med dem som läste A-svenska.

Härnäst går jag närmare in på alla ovannämnda delområdena och de problem som informanterna meddelade att de haft under deras första tid i Sverige. Jag börjar med problem som anknyter till talat språk och fortsätter sedan till skrivet språk, grammatik och vokabulär. Därefter tar jag upp specifika problem som framkom i sociala eller studierelaterade sammanhang.

4.3.1 Att förstå och att producera tal

Talat språk skiljer sig från skrivet språk. Skrift är ofta neutralt standardsspråk, men i tal kan det förekomma bland annat dialekter, sociolekter (dvs. varianter som kännetecknar en viss samhällsklass) eller slang, som vissa också ser som en sociolekt. (Einarsson 2009: 143, 147-148; Kotsinas 2003: 15.) En annan väsentlig skillnad mellan tal och skrift är tiden som man behöver för att skapa ett muntligt yttrande jämfört med en skriftlig text. När man pratar agerar man under tidspress och har mindre tid att planera det som sägs än när man skriver. Dessutom i en interaktionssituation måste man inte bara kunna yttra sig utan också lyssna och förstå det som de andra i samtalet säger. (Undervisningsministeriet 2006: 24–25.) Också det spelar en roll hur många som deltar i ett samtal och hur väl de känner varandra, hurdana deras sociala roller är, är de vänliga eller fientliga mot varandra, är de pigga eller trötta osv. Därtill påverkar yttre angelägenheter samtalet, såsom bakgrundsljud eller händelser i miljön där samtalet äger rum. (CEFR 2009: 48-49.) Enligt den europeiska referensramen (ibid.) beror ens förmåga att använda sin språkliga kompetens mycket på de fysiska villkor under vilka kommunikationen sker.

En märkbar del av informanterna angav att de hade svårigheter med talat språk under sin första tid i Sverige. Både förståelse och produktion av tal orsakade problem. 52 informanter meddelade att de hade haft svårigheter att förstå tal och 88 ansåg att det var svårt att tala själv. Många skrev att det var relativt lätt att förstå till exempel föreläsaren, som talade tydligt, men studentkompisarna använde slangord eller pratade dialekt, vilket ledde till att det var svårare att förstå dem.

I enkäten hade jag slutna frågor gällande informanternas språkliga svårigheter under deras första tid i Sverige, där de kunde kryssa för alla påståenden som de tyckte att stämde för deras del. 89 av informanterna angav att påståendet *”Det var svårt för mig att yttra mig på svenska”* var något som de hade upplevt. Mest påverkade svårigheter att yttra sig ens sociala möjligheter, vilket diskuteras senare i stycket 4.3.5. En del informanter nämnde även sådana fysiska villkor i sina öppna svar som också tas upp i den europeiska referensramen, såsom att när de var trötta orkade de inte prata svenska utan bytte till engelska eller att de inte förstod det som sades eftersom de var nervösa.

Dessutom kunde det hända att informanter inte blev förstådda när de försökte prata svenska. 40 informanter kryssade för påståendet *”Jag blev inte förstådd när jag pratade svenska”*. Enligt Tandefelt (2015: 169-170) förstår svenskar finlandssvenska uttal utan stora svårigheter, men problem kan uppstå till exempel med finlandismer. Vissa ljud, som är olika i finlandssvenska jämfört med sverigesvenska, kan också skapa missförstånd, såsom tje-ljudet, vilket gör att det kan vara svårt att skilja talordet 7 från 20 (ibid). Detta kommenterades också i enkätsvaren:

Exempel 18: Det var först svårt att förstå sverigesvenskt accent. En gång i mataffären trodde jag att expediten sade 75 fast hen hade sagt 25, eftersom de uttalas så annorlunda på finlandssvenska och på sverigesvenska.

Att relativt många informanter i mitt material angav att svenskar inte alltid förstod dem när de pratade svenska kan dock betyda att svårigheter har

härstammat också från andra orsaker än finlandismer och tje-ljudet. Ingen av informanterna motiverade dock respektive upplevelser närmare.

Svenskar som lätt bytte samtalets språk från svenska till engelska nämndes redan i de faktorer som informanter ansåg att påverkade negativt deras anpassning till Sverige ur en språklig synvinkel, och i samband med denna fråga kom företeelsen upp igen. 44 informanter ansåg att påståendet "*Min samtalspartner bytte språket till engelska fast jag hellre skulle ha pratat svenska*" stämde. Samtalspartner, som bytte till engelska, nämndes också 22 gånger i de öppna svar som en del informanterna lämnade i enkäten. Två informanter skrev till exempel följande:

Exempel 19: I skolan bytte jag snabbt samtalen till engelska eftersom modet/kunnandet inte räckte till. Svenskar börjar också lätt prata engelska, om de märker att samtalspartner inte helt hänger med.

Exempel 20: Oftast fast jag hade kunnat fråga till exempel efter vägen, bytte svenskarna genast till engelska, vilket kändes verkligt nedslående.

Ytterligare kunde problemet vara att informanterna själva hade bytt språk fast de egentligen inte skulle ha velat. En tredjedel av informanterna (37 personer) kryssade för påståendet "*Jag bytte själv språket från svenska till engelska fast jag egentligen hellre skulle ha pratat svenska*". De flesta motiverade detta dock inte närmare än att de inte vågade eller kunde prata svenska fast de skulle ha velat, men också det nämndes att ibland gick det snabbare att sköta ärenden på engelska än på svenska.

Därtill konstaterade 10 informanter att *small talk*⁴ på svenska orsakade svårigheter. Small talk är kommunikation som bara har en social funktion och inte innehåller riktigt informationsförmedling utan används bland annat för att uttrycka vänlighet (Long 2015: 201). Enligt enkätsvaren är small talk vanligare

⁴ Begreppet *small talk* översättas ibland med "småprat" till svenska, men eftersom alla mina informanter, som tog upp företeelsen, använde just termen "small talk", använder också jag den.

i Sverige än i Finland, och sådana small talk-situationer kan i så fall vara svåra både på grund av att hela den sociala företeelsen inte känns naturlig och för att sådana uttryck, som hör till den, kan vara obekanta. Nedan finns exempel på svar där informanterna beskriver svårigheter som de hade gällande talat språk och small talk:

Exempel 21: I början var det litet svårt att förstå olika dialekter. Jag kunde prata ganska bra om abstrakta saker (likadant språkbruk som under svenskundervisningen), men på fritiden var det svårare att kommunicera eftersom jag inte behärskade vanligt "small talk" eller talspråket lika väl.

Exempel 22: Det är svårt att förstå dialekter, och detsamma gäller talspråkliga uttryck som man inte gick igenom i skolan. Small talk är mycket vanligare [i Sverige] än i Finland, men i början behärskade jag inte uttryck som hör till det. Man behövde lära sig mera vardagliga ord. Dessutom fungerar många finlandssvenska uttryck inte i Sverige.

Såsom informanten i exempel 22, skrev en del andra informanter också att de i skolan hade lärt sig uttryck som är lämpliga i finlandssvenska kontexter men som inte fungerar i Sverige:

Exempel 23: Många fraser, uttryck och direkta lån från finskan, som man lärde sig i skolan (såsom *veckoslut*), lät väldigt gammaldags i mina svenska vänners öron, och orsakade oavsiktligt munterhet hos mina samtalspartner.

I exempel 23 tar informanten upp att vissa fraser som används i finlandssvenskan låter föråldrade i Sverige. Enligt Reuter (2015: 16, 25) har sådana ord och uttryck tidigare varit i bruk också i sverigesvenskan, men språket har ändrats med tiden. Ändå är de helt lämpliga att använda i finlandssvenska sammanhang, fast man på sverigesvenska skulle använda ett annat uttryckt (ibid). *Veckoslut* som nämndes i exempel 23 skulle på sverigesvenska heta *helg*.

Ytterligare nämndes det i ett par enkätsvar att det kunde vara svårt att förstå olika nyanser i tal, till exempel när ens samtalspartner skojade och när hen var på

allvar. Skrivet språk orsakade däremot inte likadana problem, och det upplevdes i genomsnitt lättare att förstå och att producera skrift än tal. Härnäst fortsätter jag med problem som informanterna upplevde gällande skrift och grammatik.

4.3.2 Att förstå och att producera skrift

När man skriver agerar man inte under likadan tidspress som när man talar, och det är möjligt att till exempel kolla obekanta ord i ordboken. Man kan läsa en textrad flera gånger om det behövs, och till exempel bakgrundsljud påverkar inte på samma sätt läsandet och skrivandet som en muntlig interaktion. (Undervisningsministeriet 2006: 24–25; CEFR 2009: 48.)

Bara få informanter (6) hade haft svårigheter i att förstå texter under sin första tid i Sverige. Att producera texter upplevdes litet svårare, och ungefär en fjärdedel (29 informanter) angav att de hade haft problem med att skriva på svenska. Några informanter nämnde dock att fast de studerade på svenska, skrev de uppsatser och tentamensvar på engelska.

Exempel 24: Jag har gjort nästan alla tentamina och individuella skriftuppgifter på engelska, eftersom det skulle vara för svårt att göra dem på svenska.

Exempel 25: Jag är i ett svenskspråkigt program och mina föreläsningar går på svenska, men allt litteratur är på engelska och allt skriftligt gör jag alltid på engelska.

I exempel 24 konstaterar informanten att skriva på svenska skulle vara för svårt och därför skriver hen på engelska, men de andra motiverar inte lika tydligt varför de hellre väljer att skriva på engelska än på svenska. Två personer skrev i öppna kommentarfälten i enkäten att de i princip kunde skriva på svenska, men att det går långsamt och de upplevde att deras ordförråd inte var tillräckligt stort för att skriva en akademisk uppsats på svenska, vilket kan vara en orsak till att man hellre valde att skriva på engelska.

Att förstå texter nämndes inte alls i de öppna kommentarsfälten i enkäten, och att skriva nämndes bara sällan jämfört med problem i talat språk. Att skriftliga kunskaper generellt upplevdes lättare än muntliga kan bero på det att man under skolans svenskundervisning har fått öva mera sina skriftliga kunskaper än de muntliga (se kapitel 4.4) eller att skillnader mellan finlandssvenska och sverigesvenska inte är lika synliga i skrift som i tal. Därtill finns det numera gott om elektroniska hjälpmedel som man kan använda när man skriver eller läser, men muntlig interaktion sker under tidspress och att använda sådana hjälpmedel i ett samtal skulle fördröja samtalets naturliga gång.

4.3.3 Grammatik

Grammatik är en systematisk beskrivning av ett språks struktur (Sundman 2014: 115). Med *grammatisk kompetens* menar man enligt den europeiska referensramen språkanvändares ”*förmåga att förstå och uttrycka innebörd genom att producera och känna igen välformulerade fraser och meningar*” enligt ett språks grammatiska principer (CEFR 2009: 109). I det finska skolsystemet lär gymnasister sig grammatik explicit, dvs. att de är medvetna om varför ett ord böjs såsom det görs (Sundman 2014: 117), och informanternas medvetenhet om grammatik syns också i mitt material. Ett problem var det relativt sällan utan tvärtom. När grammatik nämndes, var det oftast fråga om att informanterna ansåg att just grammatik var det som de hade lärt sig på gymnasiets svensklektioner.

Sammanlagt kryssade 14 informanter för att de hade haft svårigheter med grammatik under sin första tid i Sverige. Problem med grammatik kommenterades bara en gång i de öppna kommentarfälten, när en informant skrev att det kändes nästan omöjligt i början att tillämpa de inlärdas grammatikreglerna i tal. Enligt Eklund Heinonen (2009: 28) måste inläraren ha lärt sig grammatik så väl att den i någon måtto är automatiserad innan den kan tillämpas i tal. Att känna grammatikregler i teorin är inte detsamma som att

kunna skapa grammatiskt korrekta fraser och meningar under tidspress i ett muntligt samtal.

Att grammatik inte nämndes oftare i enkätsvaren kan bero på att informanterna antingen behärskade grammatikreglerna så väl att de kunde tillämpa dem också i tal eller att de inte upplevde det som så viktigt att behärska alla grammatiska regler. Vissa grammatiska element, som t.ex. genuskongruens, är abstrakta på det viset att vanligen blir man förstådd fast man inte behärskar dem perfekt (Eklund Heinonen 2009: 14).

4.3.4 Vokabulär

Att behärska ord är anknutet till de andra redan nämnda delområdena av språket, men jag har valt att också behandla det separat på grund av att det ofta behandlas separat i de källorna som jag har använt under skrivandet av denna avhandling. Dessutom behandlas det ibland separat också i skolans språkundervisning, där behärskning av vokabulären testas bland annat med ordprov. Behärskar man inte målspråkets vokabulär blir det svårt för en att förstå antingen tal eller skrift på respektive språk (Niitemaa 2014: 141). Enligt Niitemaa är det avgörande vad man kan göra med sitt ordförråd. Det är vanligt att man förstår fler ord än man själv kan använda. Dessutom glömmer man lätt bort sådana ord som man inte aktivt använder. (Niitemaa 2014: 141-142, 145.)

I enkäten hade litet över en tredjedel informanter meddelat att de hade haft svårigheter med vokabulären under sin första tid i Sverige. Som jag redan har visat i exemplen i de tidigare kapitlen, har problemen ofta handlat om vardagligt språkbruk såsom small talk, slangord eller andra talspråkliga uttryck. Det kan även hända att i samtalet finns det bara ett ord som man inte känner till, och hela samtalet blir svårt på grund av det, liksom i följande exempel.

Exempel 26: Jag minns min första fest i Sverige. Någon frågade mig om mina studier: "Är du taggad?". När jag inte förstod vad som hen sade, försökte hen på nytt: "Är du peppad?". Situationen blev riktigt

besvärlig och jag kunde inte förstå att hen försökte fråga om jag var entusiastisk att börja mina studier.

I exemplet kan man se att orden ”taggad” och ”peppad” var obekanta för informanten i detta sammanhang, vilket gjorde det svårt för hen att fortsätta med diskussionen. De är båda talspråkliga uttryck som används främst i Sverige, och informanten hade inte lärt sig dem i skolan.

Andra sammanhang där informanterna meddelade sig ha problem med ord ofta var studierelaterade. Ämnesspecifik vokabulär nämndes 7 gånger i de öppna svar som informanterna lämnade i enkäten. Ett par informanter konstaterade också att universitetslivet var så främmande för dem i början av studierna att de inte var bekanta med sådana ord som hörde till det. Det är möjligt att sådana ord och ämnesspecifika termer också kunde ha varit främmande för informanterna fast det hade varit fråga om deras modersmål, men på basis av mitt material kan man inte med säkerhet dra sådana slutsatser. (Mer om studierelaterade problem i avsnitt 4.3.6.)

4.3.5 Sociala sammanhang

I den europeiska referensramen delas språkanvändningssituationer in i olika *domäner*, dvs. områden där ett språk används. När man samtalar med familjemedlemmar eller vänner är det fråga om den *personliga domänen*. Språket och sättet att kommunicera i den personliga domänen är fritt formulerade och informella, och vokabulären som behövs i den personliga domänen skiljer sig från vokabulären som används i *samhällsdomänen* eller i *utbildnings- och yrkesdomänerna*, där språket innehåller annorlunda uttryckt och är mer formellt. (CEFR 2009: 47-51.) Som jag redan har visat, var det ofta just talspråk, dialekter och slangord som upplevdes som svåra av mina informanter. I detta avsnitt granskar jag närmare hur informanterna upplevde att språket påverkade deras förhållanden med andra människor under deras första tid i Sverige.

Enligt de svar som informanterna gav i min enkät var det svårt för många att skapa nära relationer och få vänner i början av sina studier i Sverige. 61 informanter angav att påståendet ”*Det var svårt för mig att bekanta mig med människor och skaffa vänner p.g.a. språket*” stämde. Dessutom nämndes detta också 22 gånger i de öppna svar som informanterna gav. Enligt Straszer (2010: 196) är en individ i interaktion med omgivande miljön först och främst språkligt. Olika sociala grupper gör dessutom distinktion mellan sig själva och andra bland annat med hjälp av språket (ibid.), och om man inte pratar språket som andra omkring en pratar, kan det leda till att man inte känner att man tillhörde gruppen (se exempel 6 och 7 i avsnitt 4.2.2). Samtidigt när man har ett behov att vara sig själva och att kunna uttrycka sig, vill man känna tillhörighet med vissa andra (Einarsson 2009: 41). Om det är svårt för en att uttrycka sig, kan det också begränsa ens möjligheter att skapa nära förhållanden. Svårigheten att vara sig själv kommenterades bland annat på följande sätt:

Exempel 27: Fast jag hade vänner var jag väldigt medveten om hur mycket mer mig själv jag hade varit på finska. Jag kunde inte skämta eller berätta något spontant, vilket ledde till att det kändes som om jag var tråkigt sällskap.

Exempel 28: Bristen på språkkunskaper försvårade anpassningen, eftersom jag helt enkelt inte hade ord att vara mig själv. Normalt är jag social och pratsam men det första halva året [i Sverige] var jag en tyst åskådare, vilket tidvis var verkligt ångestfyllt.

Dessutom ansåg en tredjedel av informanterna (37 personer) att påståendet ”*Jag upplevde att människor undvek mig p.g.a. mina språkkunskaper*” var korrekt. I de kommentarer där detta nämndes fanns inga särskilda motiveringar varför informanterna tyckte att andra undvek dem på grund av deras språkkunskaper. En informant skrev att hen inte upplevde att hen själv skulle ha blivit undvikt, men några svenskar hade kommenterat till hen att de inte ville gå och prata med de andra finländarna eftersom de tyckte att det var så svårt att kommunicera med dem.

Därtill hade 32 informanter kryssat för påståendet ”*Jag upplevde, att människor hade en negativ bild av mig p.g.a. mina språkkunskaper*”. Motiveringarna gällde

ofta ens finska accent eller finshet i sig, och några informanter upplevde att svenskar hade fördomar mot finländare. Studier över sverigefinnar har påvisat att särskilt på 1960- och 1970-talet förhöll sig svenskar relativt negativt mot finländare, men attityder blev toleranter redan under 1980-talet. (Korkiasaari & Tarkiainen 434-435; se också Borg (red.) 2010: *Finnjävlar*.) Ännu var det sammanlagt 9 informanter, som i mitt material tog upp fördomar mot finländare, fast jag inte hade någon särskild fråga om det i enkäten. En del informanter angav emellertid att negativa bilder snarare hade allmänt med deras språkkunskaper att göra än deras finska rötter, och det kunde till exempel hända att de upplevde att svenskar började prata till dem som om de var barn.

Sociopragmatiska kunskaper togs upp av ett par informanter. De handlar om sådana oskrivna regler om vad som man förväntas säga i ett visst socialt sammanhang eller tvärtom vilka saker man inte får ta upp i ett samtal (Norrby & Håkansson 2007: 122). Sådana regler är kulturbundna, vilket informanten tar upp i följande exempel.

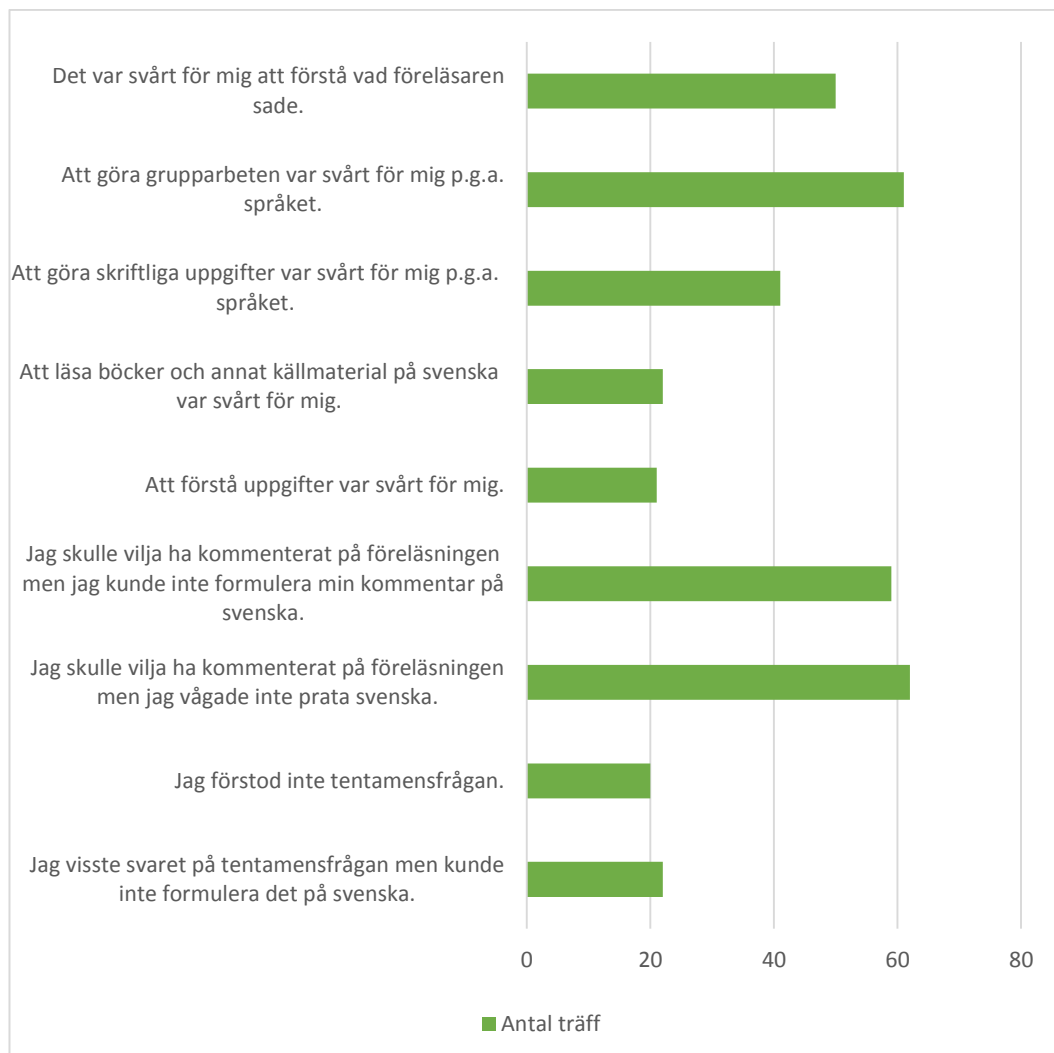
Exempel 29: I efterhand tänker jag att jag var väl tanklös på mina första kräftsiva, jag tog inte hänsyn till kulturen. Svenskar pratar till exempel inte om ledsamma saker så lätt som finländare.

4.3.6 Studierelaterade svårigheter

Eftersom alla mina informanter är studerande, tog jag upp i enkäten situationer, som handlar om studier, och frågade om informanterna hade haft svårigheter i respektive situationer under sin första tid i Sverige. Denna fråga riktades dock bara till de informanterna som har studerat på svenska och sammanlagt svarade 92 informanter på frågan. Antalet innehåller alltså både sådana studerande som har avlagt största delen av sina studier på svenska och sådana, som har tagit bara enstaka kurser på svenska.

Det var en sluten fråga där informanterna igen fick kryssa för alla påståenden som de ansåg att stämde. Att 17 informanter inte svarade på frågan kan bero antingen på att de inte har tagit svenskspråkiga kurser eller på att de inte

upplevde att påståendena stämde. Figur 4 visar hur svaren fördelar sig mellan de olika påståendena. Det var möjligt att ange flera svarsalternativ för denna fråga, vilket de flesta gjorde.

Figur 4: Studierelaterade svårigheter som informanterna upplevde under sina första tid i Sverige.

Situationer som innehöll muntlig kommunikation uppfattades oftast som svåra. Över hälften av informanterna angav att de skulle ha velat kommentera på föreläsningen men antingen inte vågade prata svenska eller inte kunde formulera kommentaren på svenska. Också en märkbar del (61) av de informanterna som studerar på svenska angav att det var svårt för dem att göra grupparbeten på grund av språket. En orsak till det kan vara att en grupparbetssituation lätt kan kräva kunskaper i alla de nämnda delområdena av språket. Man måste förstå vad

de andra i gruppen säger, kunna yttra sina egna åsikter, känna orden som används i samtalet, och ofta behöver en grupp också producera ett skriftligt arbete tillsammans. Många informanter skrev att det är vanligt vid deras universitet eller utbildningslinje att jobba i smågrupper.

De informanterna, som nämnde grupparbeten i det fria kommentarsfältet som jag hade i enkäten, beskrev grupparbetena som svåra, stressande, skrämmande eller även omöjliga. Det som de uppfattade som svårt var att kurskamraterna pratade olika dialekter eller slang och det fanns mycket bakgrundsljud i grupparbetssituationer vilket gjorde det svårare att förstå det som sades. Dessutom behövde man reagera snabbt och det fanns inte tid att formulera sina kommentarer på förhand.

Ytterligare berättade informanterna att ens aktivitet i en grupparbetssituation bedömdes vilket orsakade ännu mer stress. Vissa informanter upplevde även att de blev orättvist behandlade i grupper på grund av sina språkkunskaper eller på grund av sin finskhet. Exempel på sådana kommentarer finns nedan.

Exempel 30: Att arbeta i smågrupper orsakade mycket ångest. Man blev inte accepterad om man inte deltog i diskussionen, men alla tog inte hänsyn till mina bristfälliga språkkunskaper. Ofta kom jag på en kommentar efter att ha funderat en stund, men då hade tillfället att säga kommentaren redan gått förbi. Dessa gruppsamtal var tuffa men å andra sidan tvingade de mig att aktivt använda svenska.

Exempel 31: Grupparbeten orsakade mest svårigheter. Orsaken till det var svenskarnas negativa attityder mot finländare och andra som hade bristfälliga kunskaper i svenska, samt dåliga erfarenheter som fick mig att vara rädd för grupparbeten.

De här exemplen visar hur krävande och även känsliga grupparbetssituationer upplevdes av en del av informanterna. Bara en av informanterna skrev att hen upplevde grupparbeten som positivt. Hen berättar dock att fast de andra i gruppen pratade svenska, använde hen engelska i gruppsamtal.

Möjligheten att använda engelska nämns också i frågan om skriftliga uppgifter och tentamenssvar. 6 informanter skrev att de hade fått skriva längre uppsatser

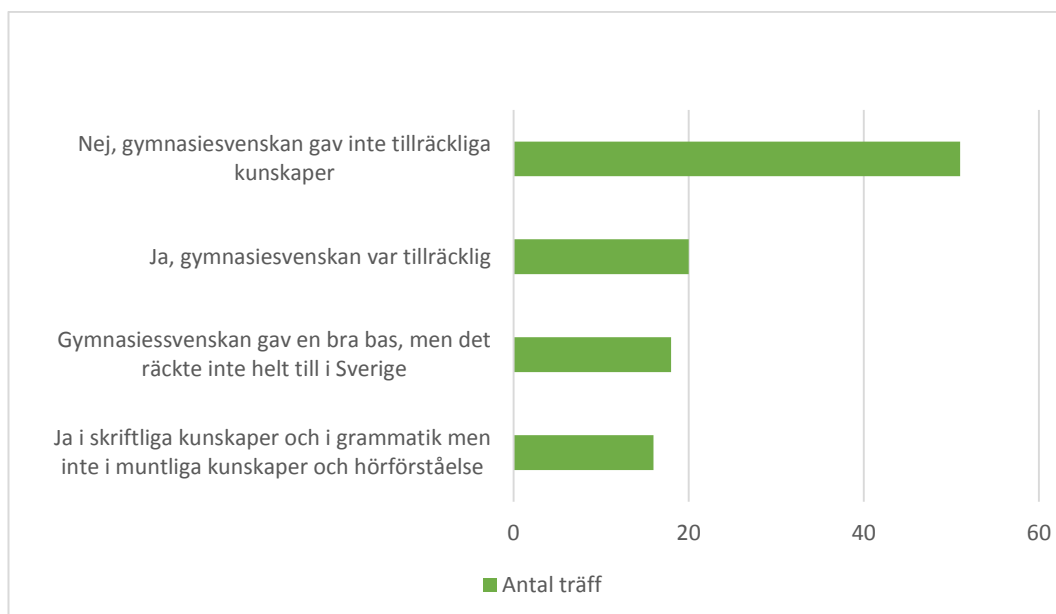
och svara på tentamina på engelska, fast de annars studerade på en svenskspråkig linje. Det var frivilligt att kommentera denna fråga, så på basis av mitt material är det omöjligt att säga om ännu flera informanter använde engelska i skriftliga arbeten eller i tentamina fast de annars studerade på svenska. Emellertid meddelade sammanlagt 41 informanter att de hade haft problem med skriftliga uppgifter under sitt första år i Sverige. 20 informanter hade haft problem med att förstå vad som frågades i en tentamen, och en litet större del, 22 informanter meddelade att de hade vetat svaren på tentamensfrågorna men inte kunnat formulera svaren på svenska.

4.4 Gymnasiesvenskans tillräcklighet i Sverige

I detta avsnitt koncentrerar jag mig på informanternas åsikter om huruvida gymnasiets svenskundervisning gav dem tillräckliga beredskaper att klara sig i Sverige. Först kategoriserar jag informanterna enligt om de ansåg att svenskundervisningen i gymnasiet räckte till eller var bristfällig. Efter det går jag djupare in i de olika delområdena av språket och ger några konkreta exempel på situationer där informanterna har upplevt att de har haft nytta av gymnasiesvenskan eller där de märkte att den inte räckte till.

4.4.1 Räckte gymnasiesvenskan till i Sverige?

I enkäten frågade jag om informanterna ansåg att gymnasiesvenskan gav dem tillräckliga beredskaper att klara sig språkligt i Sverige. Frågan var öppen och alla svarade till den. Majoriteten av informanterna motiverade sitt svar, men det förekom också några svar med bara ”ja” eller ”nej”. Figur 5 förevisar hurdana svaren var och hur de indelade sig.

Figur 5: Informanternas åsikter om huruvida gymnasiesvenskan gav dem tillräckliga språkkunskaper att klara sig i Sverige eller inte.

Som figur 5 visar, tyckte en signifikant del av informanterna att gymnasiesvenskan inte gav dem tillräckliga språkkunskaper att klara sig i Sverige. 52 informanter angav ett nekande svar på frågan, och de flesta av dem, som motiverade sitt svar, skrev att man borde ha övat mera muntliga kunskaper och lyssnat också på sverigesvenska under lektioner. Många svar som var antingen helt eller delvis nekande motiverades just med skillnader mellan finlandssvenska och sverigesvenska. 15 personer tog upp att de hade lärt sig bara finlandssvenskt uttal i skolan, vilket enligt dem skiljer sig så mycket från sverigesvenskan att det var svårt för dem att förstå vad svenskarna sade. Det kommenterades bland annat på följande sätt:

Exempel 32: Jag märkte att svenskan som man lärde sig i skolan i en liten österfinländsk stad var ytterst annorlunda än svenskan som man pratar i Sverige, och det tog flera månader innan jag började känna igen ord ur talet, fast orden i princip var bekanta för mig, de uttalades bara annorlunda.

Exempel 33: Skillnaden mellan sverigesvenska och finlandssvenska kom som en chock och den svenska kulturen irriterade. Det kändes som om jag började studera språket på nytt från början, fast jag hade studerat svenska sedan jag var 6-årig. Jag hade alltid fått bra vitsord i svenska, men i praktiken kunde jag inte alls språket.

Ett par av dem som inte tyckte att de hade lärt sig tillräckligt svenska i gymnasiet konstaterade dock att det nekande svaret delvis kan bero på att de inte var motiverade att läsa svenska i skolan. Ens egen motivation togs upp också av 7 informanter som ansåg att gymnasiesvenskan räckte till i Sverige. Sammanlagt angav 20 informanter ett entydigt jakande svar på frågan.

Ytterligare kunde jag dela resten av svaren i två olika grupper som delvis tyckte att svenskan som de lärde sig i gymnasiet gav dem tillräckliga språkkunskaper för att klara sig i det svenskspråkiga samhället. Den ena gruppen (16 personer) tyckte att de fick goda kunskaper i skriftliga färdigheter och/eller i grammatik men inte i muntlig framställning och i hörförståelse. Många tog upp att undervisningen i gymnasiet var grammatikbetonad men man lärde inte sig att tala.

Informanter i den andra delvis jakande gruppen (18 personer) använde däremot ofta orden ”en bra bas”. De tyckte att svenskundervisningen i gymnasiet lärde dem grunderna väl men att de fick lära sig mera svenska självständigt för att kunna agera fullständigt på svenska i Sverige. Därtill förekom det också ett par enstaka svar som jag inte kunde kategorisera till någon av ovannämnda grupperna, såsom ”ja och nej” eller ”jag vet inte eftersom jag inte var motiverad i skolan”.

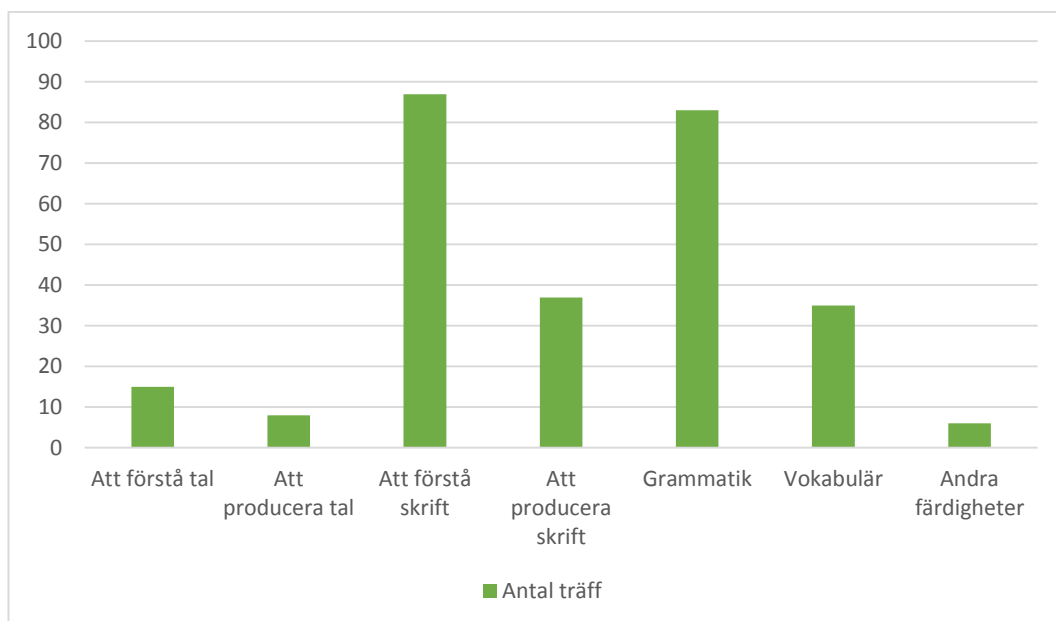
På den här frågan var det litet sannolikare att svara jakande om man hade läst A-svenska i gymnasiet än om man hade läst B1-svenska. I mitt material var B1-läsare dock överrepresenterade jämfört med dem som hade läst A-svenska, och därför kan man inte med säkerhet dra några slutsatser om företeelsen på basis av mitt material. Många tog upp sin egen motivation i sitt svar, vilket kan tänkas påverka minst lika mycket som huruvida man hade läst den långa eller den medellånga lärokursen i svenska. En person som är intresserad av inläringen och vill lära sig ett språk, når ofta bättre resultat än en person som inte är motiverad, men förstås finns det också många andra faktorer som påverkar resultatet, såsom ens förmåga att använda olika inlärningsstrategier, förstå

helheter samt hurdana möjligheter man har att använda språket som man håller på att lära sig (Pietilä 2014: 54, 62, 64-66).

4.4.2 Delområden av språket som inlärdes tillräckligt i gymnasiet

Efter den öppna frågan om gymnasiesvenskans tillräcklighet frågade jag informanterna vilka delområden av språket de lärde sig tillräckligt väl under gymnasiets svenskundervisning. Det var en sluten fråga med givna svarsalternativ, och man fick kryssa för så många alternativ som man tyckte att stämde. Vidare bad jag informanterna beskriva en konkret situation där de märkte att de hade haft nytta av gymnasiets svenskundervisning.

Svaren på denna fråga liknar resultatet som förekom i samband med frågorna, som jag redan har presenterat. Största delen av informanterna tyckte att de hade lärt sig tillräckligt grammatik och textförståelse i gymnasiet för att agera på svenska i Sverige. 87 informanter kryssade för textförståelse och 83 för grammatik i enkäten. Däremot angav bara 8 informanter att de hade lärt sig tillräckligt svenska i gymnasiet för att producera tal, och 15 personer meddelade att gymnasiesvenskan hade varit tillräcklig med tanke på hörförståelse. Cirka en tredjedel av informanterna tyckte att gymnasiesvenskan räckte till med tanke på textproducering och vokabulär. Därtill kryssade 6 människor för ”andra färdigheter”, och preciserade att de menade kunskap i kultur, historia eller i samhället med det. En informant nämnde dessutom att en person från Sveriges ambassad i Finland hade kommit och berättat hur man ansöker om studieplats i Sverige. I figur 6 visar jag de vanligaste svaren i grafisk form.

Figur 6: Delområden av språket där gymnasiets svenskundervisning upplevdes som tillräcklig med tanke på livet i Sverige.

I mitt material förekommer det inte märkbara skillnader mellan dem som läste A-svenska jämfört med dem som läste B1-svenska, utan det vanligaste svaret i båda grupperna var att man hade lärt sig grammatik och textförståelse tillräckligt under gymnasiets svenskundervisning. Lika väl var det i båda grupper lika sannolikt att inte kryssa för hörförståelse eller talproducering.

I enkäten bad jag informanterna också beskriva konkreta situationer där de hade märkt att de hade haft nytta av gymnasiets svenskundervisning. Det var valfritt att svara på frågan och 20 informanter lämnade fältet tomt. Ytterligare skrev 13 personer att de inte kunde nämna en sådan situation, eftersom de inte tyckte att de behärskade svenska eller eftersom de inte tyckte att gymnasiets svenskundervisning hade varit till nytta någonstans, men 10 personer också konstaterade att hade de inte lärt sig svenska i skolan kunde de inte ha flyttat till Sverige för att studera. Exempel på båda typerna av svar finns nedan.

Exempel 34: Efter att jag hade flyttat hit började jag studera svenska från noll, så det är svårt att komma på något där jag hade haft nytta av det som jag lärde mig i gymnasiet. Min lärare pratade ofta om melodifestivalen så något visste jag om kultur, inte mycket annat.

Exempel 35: Att börja studier skulle inte ha varit möjligt utan kunskaper i svenska.

Största delen av informanterna som svarade på frågan (31 personer), berättade att eftersom de lärde sig grammatiken så väl i gymnasiet, var det lätt för dem att göra skriftliga uppgifter och svara på tentamensfrågor när de studerade i Sverige. I 15 svar nämndes passiva språkkunskaper: de informanterna angav att på grund av tidigare studier i svenska kunde de läsa tidningar, böcker eller studiematerial på svenska utan stora svårigheter, samt att de förstod prat bättre än de kunde prata själva.

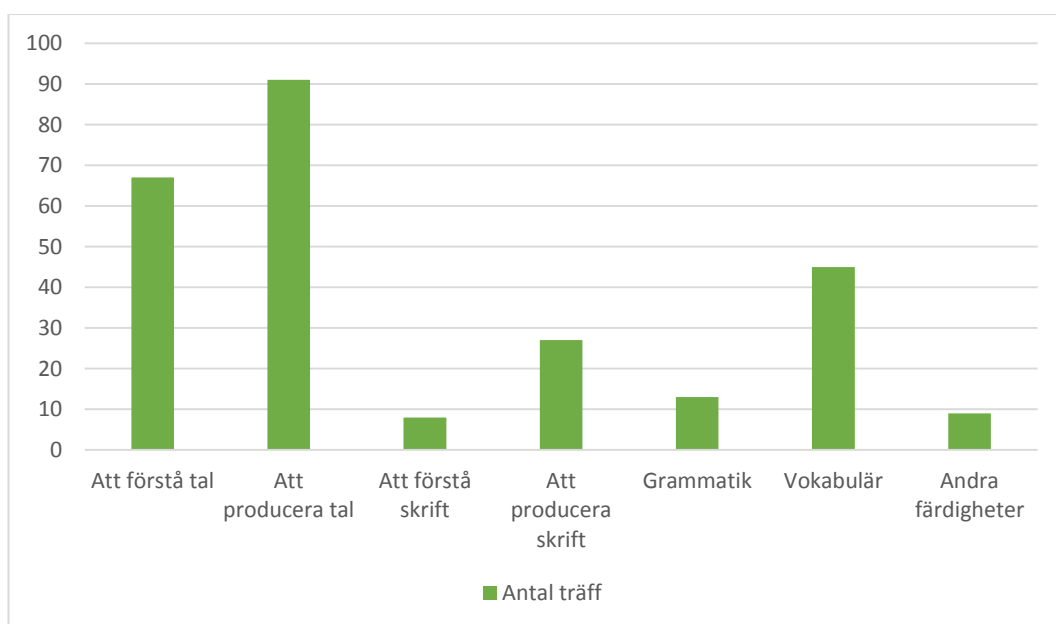
17 informanter nämnde en enstaka situation som de anknöt till gymnasiets svenskundervisning, bland annat att de hade skrivit en uppsats i gymnasiet och därför kunde prata om detta ämne i Sverige, eller att de kunde berätta om sig själva på grund av gymnasiets svenskundervisning. Också hälsningar nämndes. Andra sammanhang som informanterna angav var att man kunde fylla i blanketter, handla mat samt sköta lägenhets- och bankärenden på grund av gymnasiesvenskan. I följande exempel har informanten särskilt muntliga och skriftliga kunskaper.

Exempel 36: Muntligt: Jag berättade en vits som jag hade lärt mig utantill. Därtill kunde jag sjunga sådana karaokesånger som hade varit i svenskböcker. Skriftligt: Jag kunde skriva under hyreskontraktet, göra adressförändringen, fylla i blanketter på skatteverket o.s.v. på svenska.

Att många meddelade att de kunde fylla i blanketter på grund av den svenska som de lärde sig i gymnasiet går logiskt ihop med att största delen av informanterna upplevde att de hade lärt sig tillräckligt under gymnasiets svensklektioner för att förstå texter. Det är ofta enkla saker som frågas i blanketter, såsom namn och kontaktuppgifter, så man behöver inte producera själv så mycket utan det räcker ofta att man bara förstår vad som frågas.

4.4.3 Delområden av språket som inte inlärdes tillräckligt i gymnasiet

I enkäten fanns det också frågor om de delområden av språket som informanterna inte upplevde att de lärde sig tillräckligt väl under gymnasiets svenskundervisning, samt om konkreta situationer där de märkte sådana brister. Muntlig framställning upplevdes igen som mest problematisk.

Figur 7: Delområden av språket som informanterna inte upplevde att de lärde sig tillräckligt i gymnasiet.

Att gymnasiets svenskundervisning var bristfällig med tanke på muntlig framställning tyckte 91 informanter. 67 informanter angav att de inte lärde sig tillräckligt i gymnasiet för att förstå svenskt tal i Sverige, vilket motiverades med skillnader mellan sverigesvenska och finlandssvenska. Också skillnader mellan klassrumsspråket och talspråket i en naturlig miljö togs upp. Det var valfritt att kommentera den här frågan, och av de 19 informanter som kommenterade, nämnde 7 att de inte hade lärt sig vardaglig kommunikation under gymnasiets svensklektioner. En informant skrev att hen hade lärt sig i skolan att prata om återvinning och ekologi, men behärskade inte ”normal vardagskommunikation”, såsom vad man borde svara när någon säger ”förlåt”. En annan kommenterade

att vokabulär som man lärde sig i gymnasiet var onödig och gammaldags, och en tredje att hen inte kunde sådana småord, som får talet att låta naturligt. Enligt Kotsinas används diskurspartiklar som *liksom*, *ju*, *då*, *alltså* och *typ* särskilt av ungdomar (2004: 71), och fast de i princip inte förändrar uttryckets betydelse, kan de påverka hur det som sägs ska tolkas. *Typ* till exempel används för att försvaga meddelandet eller uttrycka vaghet (Svenska Akademiens Ordbok 2010).

”Andra färdigheter” kryssades för 9 gånger. Enligt de öppna svaren betydde det kunskaper i small talk och färdigheter i att förstå slang och dialekter. Också det nämndes att man inte kunde hålla en muntlig presentation på svenska, eftersom det aldrig hade övats under svensklektioner.

Jag bad dessutom informanterna beskriva en konkret situation, där de märkte att svenskundervisning i gymnasium inte hade varit tillräcklig. Det var valfritt att svara på frågan, och alla andra förutom 19 informanter använde möjligheten.

Jämfört med svaren, som informanterna gav gällande situationer där de hade upplevt gymnasiesvenskan som nyttig, var svaren till denna fråga inte lika preciserade. 38 informanter meddelade att de märkte att svenskundervisningen i gymnasiet var bristfällig alltid när de behövde prata svenska i Sverige, såsom i följande exempel.

Exempel 37: I princip alla situationer, där man behövde prata svenska [var svåra]. Att bygga upp meningar i ett snabbt samtal var det svåraste i början, eftersom i gymnasiet behövde man aldrig lära sig annat än att läsa från ett papper. Jag kommer ihåg många ord från gymnasiets svensklektioner som jag ännu inte efter 2,5 år har behövt medan det i början fanns brister i mitt ordförråd gällande helt vanliga saker.

I exempel 37 hänvisar informanten också till svårigheter med ordförrådet. Sammanlagt nämndes vokabulär i 30 svar, och i de flesta av dem var det fråga om just vardagliga ord, som i exempel 37. Ett par gånger nämndes också ämnesspecifika ord som hade med informantens studier att göra samtalspråkliga ord eller slangord. I följande exempel hade informanten problem i

en vardaglig situation där hen inte kunde eller inte kom ihåg vanliga tidsadverbial.

Exempel 38: Jag stod i tvättstugan och grannen frågade när vi hade flyttat till Sverige. Jag kunde inte formulera frasen "för tre dagar sedan", och inte heller kom jag ihåg hur man säger "igår", så jag behövde vifta armarna vagt över axlarna.

Antagligen hade informanten lärt sig de vanliga svenska tidsadverbialen i exempel 38 under sin skoltid, men ord som inte används aktivt glömmas bort lätt. Ord som man lär sig på ett främmande språk bildar ett slags nätverk i hjärnan som kallas för mentalt lexikon. Ord som liknar varandra antingen på uttal eller betydelse kan ligga nära varandra i nätverket och ju mera ett ord har förbindelser med andra ord, desto snabbare kommer man ihåg det när det behövs. Om ett ord inte används, tappar det förbindelser och till slut glömmes man bort ordet. (Niitemaa 2014: 145.)

Svårigheter med att förstå antingen sverigesvenska generellt eller sverigesvenska dialekter nämndes i 41 svar. En del informanter konstaterade att de inte förstod någonting alls, såsom i exempel 39 nedan:

Exempel 39: Första gången, när man hämtade mig från flygplatsen och vi försökte prata svenska, fattade jag att jag inte förstod någonting alls. Situationen blev inte lättare av att jag inte heller kunde svara på svenska något annat än "hej".

Exempel 40: I grupparbetssituationer förstod jag inte någonting i början, eftersom [den sverigesvenska] accenten var så främmande.

Att situationen i klassrummet är annorlunda än verkligheten togs ofta upp i samband med frågan om gymnasiesvenskans tillräcklighet. Också Abrahamsson (2009: 188) konstaterar att i klassrummet finns det bara begränsade möjligheter till naturlig interaktion. Det språkliga inflödet i klassrummet består oftast av det som läraren och andra studerande producerar (ibid.) och det kan hända att ingen av dem är en infödd talare. Situationen kommenterades bland annat på följande sätt:

Exempel 41: Att producera och att förstå tal orsakade problem framför allt. De övades knappast, särskilt inte med infödda talare. De få övningarna var med andra som inte kunde språket – man läste högt färdiga samtal, som ingendera kunde uttala eller förstå.

Exempel 42: Det är en helt annorlunda sak att kommunicera på svenska i Sverige jämfört med hur lätt det är i Finland med andra finländare som har finska som modersmål.

I exempel 41 och 42 tar informanterna upp att under svensklektioner fick man öva muntlig framställning bara med andra inlärare. Sådan interaktion mellan två eller flera inlärare kallas *interlanguage talk* och ofta innehåller det avvikelser från målspråket. En lyckad övning mellan inlärare kan emellertid skapa också autentiskliknande och lyckade inläringssituationer. (Abrahamsson 2009: 190; se också Lindberg 2003: 364-368.) I mitt material ansåg informanterna dock att det var olikt och lättare att prata med andra inlärare än med infödda talare, och det kan tolkas på det viset att de inte tyckte att det räckte till som övning.

Också språket som lärare använder i klassrummet avviker från språket som infödda talare använder i en naturlig miljö. Det kan även ses som en variant av *foreign talk*, eftersom lärare brukar anpassa sitt språk till elevernas nivå, prata markant tydligt och använda bara syntaktiskt och grammatiskt korrekta uttryck, fast ogrammatiska strukturer hör till naturliga språket. Dessutom är ett samtal mellan en lärare och en elev ofta förutsägbart och går vidare främst på det viset att läraren frågar och eleven svarar. (Abrahamsson 2009: 188-190.) I exempel 43 hänvisar informanten till att språket i klassrummet är tydligare och liknar sig mer skriftspråket än språket som unga svenskar verkligen pratar:

Exempel 43: I skolan borde man ha behandlat mer de svenska dialektområdena och överhuvudtaget lyssnat mera på sverigesvenska i hörförståelseövningar i stället för finlandssvenska. Om man förstår sverigesvenska, förstår man säkert också finlandssvenska, men inte tvärtom. Särskilt i vardagliga, lediga situationer var det svårt att hänga med, eftersom människor i tjugoårsålder inte pratar som en bok.

Enstaka gånger nämndes det också att man inte hade lärt sig svenskans kommateringsregler, vilka inte är lika med de finska. Därtill kommenterade ett par informanter, att de inte hade blivit tillräckligt självsäkra för att de skulle ha vågat prata svenska i Sverige.

5 SAMMANFATTANDE SLUTDISCUSSION

I min avhandling har jag granskat hur finnar, som har flyttat till Sverige för att studera, har anpassat sig till Sverige ur en språklig synvinkel. Jag började analysen med att kartlägga deras subjektiva språkliga upplevelser under deras första tid där samt vilka språk som de använde i formella och informella sammanhang och vilka faktorer som påverkade anpassningen. Efter det koncentrerade jag mig på de problem som informanterna upplevde med svenskan under sin första tid i Sverige, och till sist kartlade jag huruvida informanter ansåg att de klarade sig med gymnasiesvenskan i Sverige eller inte.

Nästan lika många ansåg att anpassningen till den svenskspråkiga miljön hade gått väl, snabbt eller problemfritt som att det hade varit svårt, utmanande eller även hemskt. Dessutom var 18 svar neutrala på det viset att de inte kunde kategoriseras entydigt som positiva eller negativa. I de positiva svaren kom det upp att det berodde mycket på ens egen insats om man fick svenska kontakter och möjligheter att använda svenska. De vanligaste orsakerna till det att en informant upplevde anpassningen som svår var svårigheter att förstå sverigesvenska, bristfälliga kunskaper i muntlig framställning eller bristen på svenska vänner.

Likadana element togs upp också i samband med frågan om vilka faktorer som påverkade anpassningen till den svenskspråkiga miljön antingen på ett positivt eller ett negativt sätt. Möjligheter att vara i interaktion med svenskar nämndes oftast som ett positivt element, men också att studier var på svenska samt positiva erfarenheter av språkanvändning och språkinläring nämndes. Finskspråkiga vänner kunde antingen underlätta eller störa anpassningen ur ett språkligt perspektiv, men oftare var det fråga om det sistnämnda. Andra negativt påverkande faktorer var brist på svenska vänner, tid, motivation eller energi. Många informanter ansåg ytterligare att svenskar bytte språket för lätt till engelska, och därför fick informanterna inte öva sitt språk.

Min hypotes var att det uppstår vissa problem särskilt i muntlig kommunikation, och resultatet stöder hypotesen. En tydlig majoritet upplevde det svårt att producera tal på svenska. Därtill ansåg ungefär hälften av informanter att de hade haft problem i hörförståelse, vilket oftast berodde på skillnader mellan sverigesvenskt och finlandssvenskt uttal, men också talspråkliga uttryck, dialekter och slang orsakade svårigheter. Däremot upplevdes grammatik relativt oproblematiskt, och bara en liten minoritet angav att de hade haft problem med läsförståelse under sin första tid i Sverige. Huruvida vokabulär var ett problem delade informanterna. 42 av dem meddelade att ordförråd hade orsakat svårigheter.

Andra problem som informanter hade haft på grund av språket var bland annat att det var svårt att bekanta sig med människor. En tredjedel hade upplevt att människor hade undvikit dem på grund av deras språkkunskaper, och bara ett par färre ansåg att människor hade en negativ bild av dem p.g.a. språket. En del informanter nämnde också att de mötte fördomar i Sverige p.g.a. deras finskhet eller finska accent. På 1960-talet när hundratusentals finländare flyttade till Sverige efter ett bättre liv var det vanligt att svenskarna förhöll sig negativt till finnar och Finlandsbilden i de tryckta källorna var också på den tiden relativt dålig och koncentrerade sig mycket på alkoholism, brottslighet och våld. Attityderna började dock förändras till mer positiva redan på 1980-talet, och under 2000- och 2010-talet har finska rötter åtminstone enligt många kända sverigefinländare varit något som man kan vara stolt över. (Korkiasaari & Tarkiainen 434-435; se också Puranen 2016; Yle 2017.) Därför anser jag att det var en liten överraskning att så många informanter tog upp fördomar i sina enkätsvar.

På frågan om gymnasiesvenskans tillräcklighet i Sverige fick jag svar som kunde delas i fyra olika kategorier. Nästan hälften av informanter meddelade entydigt att de inte tyckte att gymnasiesvenskan gav dem tillräckliga beredskaper att klara sig i Sverige, och i motsatts till det ansåg 20 informanter att de lärde sig i gymnasiet den svenskan som de behövde för att leva i den sverigesvenska miljön. 18 informanter tyckte att gymnasiesvenskan gav en bra bas, och 16 ansåg att de hade lärt sig tillräckligt för att kunna grammatik och läsa texter, men

kunskaper i muntlig framställning och hörförståelse var bristfälliga. Detta syns också i svaren till frågorna om vilka delområden av språket informanterna lärde sig tillräckligt väl i gymnasium och vilka delområden som borde ha övats mer. Grammatik och textförståelse hade de flesta lärt sig tillräckligt medan majoriteten upplevde att det fanns brister i undervisning av muntlig framställning och hörförståelse.

Mina resultat är på många sätt lika som de som projektet Svenska i toppen fick nästan tio år sedan om hur gymnasisterna såg på svenskundervisningen. Läromaterialets vokabulär, bristen på autentiska situationer att höra och använda språket samt grammatikundervisningens riklighet kritiserades både i Svenska i toppen och i min undersökning. Ytterligare var det en överraskning för många av mina informanter hur stora skillnader finns det mellan sverigesvenska och finlandssvenska, och gymnasister i Svenska i toppen konstaterade också att skillnaderna inte diskuterades under svensklektioner.

Att skolundervisningen i språk är för grammatikbetonad är inte något som först nu har börjats kritisera. Lingvister påstod redan på 1930-talet att trots årtals undervisning kunde elever inte använda målspråket i vanliga situationer fast de behärskade grammatikreglerna. Krashen hävdade på 1980-talet även att det var meningslöst att lära grammatik om målet var flytande kommunikation, men förstås har det också alltid varit lingvister som har försvarat grammatikundervisningen. (Norrby & Håkansson 2007: 65-66.)

Green-Vänttinen, Korkman och Lehti-Eklund (2010: 62) konstaterade i rapporten om Svenska i toppen att en orsak till det att grammatik undervisas så mycket medan muntliga övningar får bara litet utrymme, är att studentexamen påverkar hur undervisningen formas. Nu håller studentexamen på att blir elektroniskt, och prov i svenska som andra språk samt prov i främmande språk kommer att innehålla muntlig framställning senast våren 2019 (Studentexamensnämnden 2016). Det skulle vara intressant att forska i ämnet igen efter några år för att se om det har påverkat undervisningen och elevernas åsikter om det.

I min undersökning granskade jag bara finländare som har finska som modersmål. När jag samlade in material kontaktade några finlandssvenskar mig och tyckte att det var synd att de inte kunde delta i undersökningen. Procentuellt är finlandssvenskar, som flyttar till Sverige för att studera, även en större grupp än de finskspråkiga som flyttar, och i framtiden skulle det vara intressant att forska i deras anpassning till det sverigesvenska samhället. Det skulle vara intressant att få veta om de också upplever att det är svårt att bekanta sig med svenskar eller om de också möter fördomar på grund av sitt finlandssvenska uttal och finska bakgrund.

Jag nämnde redan i inledningen, att när jag själv bodde i Uppsala, märkte jag att de flesta finnar där umgicks med andra finländare, och situationerna där man behövde använda svenska var svåra för många och det var vanligt att använda engelska även med svenskar. Mitt forskningsresultat visar att många verkligen upplever svårigheter med talade språket, men det som var intressant var att trots att majoriteten av informanter meddelade att de hade problem särskilt i muntligt kommunikation, använde de flesta ändå enbart svenska under sin första tid i Sverige i formella sammanhang, och en tredjedel på fritiden med vänner, rumskompisar o.s.v. Därtill meddelade ytterligare en tredjedel att de ibland använde svenska på fritiden. Motivationen att använda och utveckla sin svenska trots problem ter sig hög hos många av mina informanter, vilket jag också anser som ett viktigt resultat.

Källförteckning

- Abrahamsson 2009: *Andraspråksinläring*. Studentlitteratur. Lund.
- Alakoski 2016: Språkrör mellan olika världar I: Borg (red.). *Finnjävlar*. Verbal. Stockholm.
- Antagning.se 2017: *Behörighet i svenska*. <https://www.antagning.se/sv/Det-har-galler-for-dig-som-gatt/Utlandsk-gymnasieutbildning/Det-har-behover-du-ha/Behorighet-i-svenska/>. Läst 4.9.2017.
- Bijl & Verweij 2012: *Measuring and monitoring immigrant integration in Europe*. The Netherlands institute for Social Research. Haag.
- Borg 2016: Den finska erfarenheter värker I: Borg (red.). *Finnjävlar*. Verbal. Stockholm.
- CEFR 2009: *Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning*. Skolverket.
- Einarsson 2009: *Språksociologi*. Studentlitteratur. Lund.
- Eklund Heinonen 2009: *Processbarhet på prov: Bedömning av muntlig språkfärdighet hos vuxna andraspråksinlärare*. Uppsala Universitet. Uppsala.
- Enström 2010: *Ordens Värld: Svenska Ord - Struktur Och Inläring*. Hallgren & Fallgren. Uppsala.
- Green-Vänttinen, Korkman & Lehti-Eklund 2010: *Svenska i finska gymnasier*. Helsingfors universitet. Helsingfors.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/30083/Nordica_Helsingiensia_27.pdf?sequence=2. Läst 4.9.2017.
- Hanell 2011: *Det går hårt. Finlandssvenska ur ett sverigesvenskt perspektiv*. Finlands svenska tankesmedja Magma. Helsingfors.
- Hildén & Härmälä (red.) 2015: *Hyvästä paremmaksi – kehittämideoita kielten oppimistulosten arviointien osoittamiin haasteisiin*. Utbildningsstyrelsen.
http://www.oph.fi/julkaisut/2015/hyvasta_paremmaksi_kehittamideoita_kielt_en_oppimistulosten_arviointien_osoittamiin_haasteisiin. Läst 16.1.2017.
- HU 2017: *Helsingfors universitet i korthet*.
<https://www.helsinki.fi/sv/universitetet/helsingfors-universitet-i-korthet>.
- HU Språkcentrum 2006: *Examensfordringar för språkstudier i examina 1.8.2005 -*. <http://www.helsinki.fi/kksc/svenska/sprakkrav1.html>. Läst 4.9.2017.
- Huhtamäki 2009: *Finlandssvenska är lättare att förstå än sverigesvenska*.
<https://svenskaspraket.si.se/for-studerande/artiklar-om-sverige/artiklar-om-sprak/finlandssvenska-ar-lattare-att-forsta-an-sverigesvenska/>. Läst 4.9.2017.

Höckerstedt 2010: *Svenskan på plats! Helsingforssvenskan visar vägen – födelse, liv och död*. Söderströms förlag. Helsingfors.

Kommunförbundet 2017: *Suomen kaksi- ja ruotsinkieliset kunnat 2017*. https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/2017-02-ruotsin-ja-kaksikieliset-kunnat_0.pdf. Läst 4.9.2017.

Korkiasaari 2003: *Utvandring från Finland till Sverige genom tiderna*. Migrationsinstitutet. Åbo.

Korkiasaari & Tarkiainen 2000: *Suomalaiset Ruotsissa. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 3*. Migrationsinstitutet. Åbo.

Kotsinas 2003: *En bok om slang, typ*. Norstedts ordbok. Stockholm.

Kotsinas 2004: *Ungdomsspråk*. Hallgren & Fallgren. Uppsala.

Lagerholm 2010: *Språkvetenskapliga uppsatser*. Studentlitteratur. Lund.

Lindberg 2003: With a little help from my friends – on the role of collaborative tasks in second language learning. I: Fraurud & Hyltenstam (red.): *Multilingualism in global and local perspectives. Selected papers from the 8th Nordic conference on Bilingualism, November 1-3, 2001, Stockholm - Rinkeby*. Stockholm: Centre for Research on Bilingualism and Rinkeby Institute of Multilingual Research.

Lintunen 2014: Ääntämisen oppiminen ja opettaminen. I: Pietilä & Lintunen (red.): *Kuinka kieltä opitaan*. Gaudeamus. Helsingfors.

Long 2015: *Second language acquisition and task-based language teaching*. Wiley-Blackwell. Malden.

Niitemaa 2014: Kuinka vieraan kielen sanoja opitaan ja opetetaan I: Pietilä & Lintunen (red.): *Kuinka kieltä opitaan*. Gaudeamus. Helsingfors.

Norrby & Håkansson 2007: *Språkinläring och språkanvändning. Svenska som andraspråk i och utanför Sverige*. Studentlitteratur. Lund.

Paunonen 2015: Svenska i finsk stadislang. I: Tandefelt (red.): *Gruppsspråk, samspråk, två språk*. Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors.

Pietilä 2014: Yksilölliset erot oppimisessa. I: Pietilä & Lintunen (red.): *Kuinka kieltä opitaan*. Gaudeamus. Helsingfors.

Puranen 2016: Finskan är något av det finaste jag har. I: Borg (red.). *Finnjävlar*. Verbal. Stockholm.

Pyykkö 2014: Kulttuuri kielenopetuksessa. I: Pietilä & Lintunen (red.): *Kuinka kieltä opitaan*. Gaudeamus. Helsingfors.

Reuter 2015: *Så här ska det låta. Om finlandssvenska och språkriktighet*. Scriptum. Helsingfors.

Språklag 2009:600 § 7. Sveriges Riksdag.
http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/spraklag-2009600_sfs-2009-600. Läst 22.9.2017.

Språklag 423/2003 § 1. Finlex.
<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423>. Läst 22.9.2017.

Statistiska centralbyrån 2016: Internationell studentmobilitet i högskolan. *Inresande studenter för första gången i svensk högskoleutbildning läsåren 2011/12–2015/16 efter geografiskt område, land och kön*.
<http://www.scb.se/UF0209/>. Läst 4.9.2017.

Straszer 2010: Unkarilaisuus tekee minusta persoonallisen. Pohdintoja toisen polven suomenunkarilaisten kieli-identiteetistä. I: Haikkola & Martikainen (red.): Maahanmuutto ja sukupolvet. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsingfors.

Studentexamensnämnden 2016: *Den elektroniska studentexamen*.
<https://www.ylioppilastutkinto.fi/se/studentexamen/digabi-se>. Läst 4.9.2017.

SU 2017 (Stockholms Universitet): *Test i svenska för universitets- och högskolestudier*. <http://www.su.se/svefler/tisus>. Läst 4.9.2017.

Sukol: Suomen kieltenopettajien liitto Ry. *Kielivalinnat vuosiluokilla 1-6*.
https://www.sukol.fi/ajankohtaista/tilastotietoa/tilastotietoa_kielivalinnoista/perustietoa_kielivalinnoista/vuosiluokilla_1_6. Läst 4.9.2017.

Sundman 2014: Kuinka kielioppia opitaan ja opetetaan. I: Pietilä & Lintunen (red.): *Kuinka kieltä opitaan*. Gaudeamus. Helsingfors.

Svenska Akademiens Ordbok 2010: *Typ*.
<https://www.saob.se/artikel/?seek=typ&pz=1>. Läst 22.9.2017.

Svenska Yle 2016: *Finlandssvenska studenter flyr Finland – Sverige har inga krångliga kvoter*. <https://svenska.yle.fi/artikel/2016/05/23/finlandssvenska-studenter-flyr-finland-sverige-har-inga-krangliga-kvoter>. Läst 24.3.2017.

Sveriges nationella minoriteter och minoritetsspråk 2016: *Sverigefinnar*.
<http://minoritet.se/sverigefinnar>. Läst 16.1.2017

Tandefelt 2015: Ett språk i två länder. I: Tandefelt (red.): *Gruppspråk, samspråk, två språk*. Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors.

Trots 2012: *Enkätboken*. Studentlitteratur. Lund.

UHR 2007: *Bedömning av utländsk utbildning*. <https://www.uhr.se/bedomning-av-utlandsk-utbildning/> Läst 24.3.2017.

Undervisningsministeriet 2006: *Lukiokoulutuksen suullisen kielitaidon arviointityöryhmän muistio*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:26.

Utbildningsstyrelsen 2014: *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014*. http://www.oph.fi/lagar_och_anvisningar/laroplans-_och_examensgrunder/grundlaggande_utbildningen. Läst 16.3.2017.

Utbildningsstyrelsen 2015: *Grunderna för gymnasiets läroplan 2015*. http://www.oph.fi/lagar_och_anvisningar/laroplans-_och_examensgrunder/gymnasiet. Läst 16.1.2017.

UU (Uppsala universitet): *Viktiga årtal i Uppsala universitets historia*. <https://www.uu.se/om-uu/historia/viktiga-artal/>. Läst 22.9.2017.

Veivo 2014: Mitä kielitaito on. I: Pietilä & Lintunen (red.): *Kuinka kieltä opitaan*. Gaudeamus. Helsingfors.

Yle 2017: *Häpeä suomalaisjuurista on muuttumassa ylpeydeksi Ruotsissa – "Kaikki ihmettelevät, että häh, oletko sä suomalainen?"*. <https://yle.fi/uutiset/3-9528927>. Läst 22.9.2017.

Ågren 2006: *"Är Du Finsk, Eller ...?": En Etnologisk Studie Om Att Växa Upp Och Leva Med Finsk Bakgrund I Sverige*. Arkipelag. Göteborg.

Bilaga 1: Enkäten

Pro gradu -tutkielma

Olen Helsingin yliopiston opiskelija, ja teen pro gradu -tutkielmaani Ruotsiin muuttaneiden suomalaisopiskelijoiden kielellisestä sopeutumisesta.

Kyselyyn voivat vastata kaikki, jotka ovat äidinkieleltään suomenkielisiä, käyneet lukion Suomessa ja ovat opiskelleet Ruotsissa vähintään yhden lukukauden ajan (noin puoli vuotta).

Vastaaminen tapahtuu nimettömänä. Lomakkeessa on taustatietojen lisäksi kolme osiota, joissa kussakin on 3-5 kysymystä. Tähdellä merkityt kysymykset ovat pakollisia. Vastaamiseen menee aikaa noin 10-15 minuuttia.

Kysymyksiä ja palautetta voi tarvittaessa lähettää minulle sähköpostitse.

Kiitos kaikista vastauksista!

TAUSTATIEDOT

Minkä oppimäärän ruotsia olet lukenut lukiossa?

- ☐ A-ruotsin
- ☐ B1-ruotsin
- ☐ muun oppimäärän

Osallistuitko ruotsin ylioppilaskokeeseen?

- ☐ Kyllä
- ☐ En

Olitko ennen muuttoasi opiskellut ruotsia muualla kuin peruskoulussa ja lukiossa? (Esim. valmennuskurssit, kesäkurssit, ammattiin liittyvät kielikurssit, yliopisto-opinnot jne.)

- ☐ Kyllä, opettajan johdolla
- ☐ Kyllä, itsenäisesti
- ☐ En ole

Jos vastasit edelliseen kyllä, kerro lyhyesti, kuinka paljon?

Oletko opiskellut ruotsia sen jälkeen, kun muutit Ruotsiin?

- ☐ Kyllä, opettajan johdolla
- ☐ Kyllä, itsenäisesti
- ☐ En ole

Millä kielellä olet suorittanut suurimman osan opinnoistasi Ruotsissa?

- ☐ ruotsiksi
- ☐ englanniksi
- ☐ muulla kielellä

Oliko kotikuntasi Suomessa

- ☐ Pääosin suomenkielinen
- ☐ Pääosin ruotsinkielinen
- ☐ Kaksikielinen?

OSA 1: SOPEUTUMINEN RUOTSINKIELISEEN YHTEISKUNTAAN

Mieti ensimmäistä vuottasi Ruotsissa. Miten kuvailisit sopeutumistasi ruotsinkieliseen yhteiskuntaan?

Millä kielellä kommunikoit ensimmäisen vuotesi aikana Ruotsissa hoitaessasi virallisia asioita, kuten opiskelu-, asunto-, tai pankkiasioita? Jos käyttämäsi kieli vaihteli tilanteittain, kerro, minkälaisissa tilanteissa vaihdoit kieltä.

Millä kielellä kommunikoit vapaa-ajallasi esimerkiksi ystäviesi, kurssikavereidesi tai naapureidesi kanssa ensimmäisen vuotesi aikana? Jos käyttämäsi kieli vaihteli tilanteittain, kerro, minkälaisissa tilanteissa vaihdoit kieltä.

Mitkä tekijät vaikuttivat kielelliseen sopeutumiseesi ensimmäisen vuotesi aikana? Voit mainita sekä myönteisesti että kielteisesti vaikuttaneita tekijöitä, mutta erottele ne toisistaan vastauksessasi.

OSA 2: LUKION RUOTSIN OPETUKSEN ANTAMAT VALMIUDET

Koetko, että lukion ruotsin opetus tarjosi sinulle riittävät kielelliset valmiudet pärjätäksesi ruotsinkielisessä yhteiskunnassa?

Koetko lukion ruotsin opetuksen olleen sopeutumisesi kannalta riittävää erityisesti jollain seuraavista kielen osa-alueista? Voit valita yhden tai useamman vaihtoehdon.

- ☐ Puheen ymmärtäminen
- ☐ Tekstin ymmärtäminen
- ☐ Puheen tuottaminen
- ☐ Tekstin tuottaminen
- ☐ Kielioppi
- ☐ Sanasto
- ☐ Muut valmiudet

Voit halutessasi tarkentaa tässä edellistä vastaustasi. Jos vastasit edelliseen "muut valmiudet", mitkä?

Kuvaile jotain konkreettista tilannetta, jossa lukion ruotsin opetuksesta oli sinulle erityisesti hyötyä ensimmäisenä vuotenasä Ruotsissa.

Koetko lukion ruotsin opetuksen olleen sopeutumisesi kannalta riittämätöntä erityisesti jollain seuraavista kielen osa-alueista? Voit valita yhden tai useamman vaihtoehdon.

- ☐ Puheen ymmärtäminen
- ☐ Tekstin ymmärtäminen
- ☐ Puheen tuottaminen
- ☐ Tekstin tuottaminen
- ☐ Kielioppi
- ☐ Sanasto
- ☐ Muut valmiudet

Voit halutessasi tarkentaa tässä edellistä vastaustasi. Jos vastasit edelliseen "muut valmiudet", mitkä?

Kuvaile jotain konkreettista tilannetta, jossa huomasit lukion ruotsin opetuksen riittämättömäksi ensimmäisenä vuotesi Ruotsissa.

OSA 3: KIELELLISET VAIKEUDET

Koetko, että sinulla oli ensimmäisen vuotesi aikana Ruotsissa vaikeuksia erityisesti joillain seuraavista kielen osa-alueista? Voit valita yhden tai useamman vaihtoehdon.

- ☐ Puheen ymmärtäminen
- ☐ Tekstin ymmärtäminen
- ☐ Puheen tuottaminen
- ☐ Tekstin tuottaminen
- ☐ Kielioppi
- ☐ Sanasto

Koetko ensimmäisen vuotesi aikana Ruotsissa joitain seuraavista tilanteista? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- ☐ Kielellisistä syistä minun oli vaikea tutustua ihmisiin ja hankkia ystäviä.
- ☐ Minun oli vaikea ilmaista mielipiteitäni ruotsiksi.
- ☐ Minua ei ymmärretty, kun puhuin ruotsia.
- ☐ Koin, että ihmiset vierastivat minua kielitaitoni vuoksi.
- ☐ Koin, että ihmiset liittivät minuun kielteisiä mielikuvia kielitaitoni vuoksi.
- ☐ Keskustelukumppanini vaihtoi kielen ruotsista englanniksi, vaikka olisin halunnut puhua ruotsia.
- ☐ Vaihdoin itse kielen ruotsista englanniksi, vaikka olisin oikeasti mielummin puhunut ruotsia.

Jos opiskelet ruotsiksi: Koetko joitain seuraavista opiskeluun liittyvistä tilanteista ensimmäisen vuotesi aikana Ruotsissa? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- ☐ Minun oli vaikea ymmärtää, mitä luennoitsija puhui.
- ☐ Ryhmätöiden tekeminen oli minulle kielellisistä syistä hankalaa.
- ☐ Kirjallisten töiden tekeminen oli minulle kielellisistä syistä hankalaa.
- ☐ Kirjojen ym. lähdemateriaalien lukeminen ruotsiksi oli minulle vaikeaa.

- ☐ Tehtävien ymmärtäminen tuotti minulle hankaluuksia.
- ☐ Olisin halunnut kommentoida luennolla, mutten osannut muotoilla asiaani ruotsiksi.
- ☐ Olisin halunnut kommentoida luennolla, mutten uskaltanut puhua ruotsia.
- ☐ En ymmärtänyt tenttikysymystä.
- ☐ Tiesin vastauksen tenttikysymykseen, mutten osannut muotoilla sitä ruotsiksi.

Voit halutessasi tarkentaa tässä tämän osion vastauksiasi tai kertoa vapaasti kielellisistä vaikeuksista ensimmäisen vuotesi aikana Ruotsissa.

Kiitos vastauksistasi!